

บทที่ 3

การแพร่กระจายการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

การศึกษาการแพร่กระจายการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา ในบทนี้ได้กล่าวถึง พัฒนาการของการปลูกยางพาราภายในจังหวัดพะเยา บ้านน้ำมิน และบ้านสา ซึ่งจะทำให้ทราบถึง ลำดับการเริ่มต้นการนำยางพาราเข้ามาปลูกในจังหวัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จนถึง ปี พ.ศ. 2546 การศึกษารูปแบบของการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพารา จะทำให้ทราบถึงกลุ่มการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราภายในจังหวัด การศึกษาลักษณะของการแพร่กระจาย จะทำให้ทราบถึง เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา การศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการ กระจายของพื้นที่ปลูกยางพารา จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นและลดลงของ พื้นที่ปลูกยางพารา และการศึกษารูปแบบการปลูกยางพาราของจังหวัดพะเยา จะทำให้ทราบถึงข้อมูล เกี่ยวกับการผลิตยางพารา เช่น ระบบกริด ช่วงเวลากริด ปริมาณน้ำยางที่กริดได้ต่อไร่ การผลิตยาง แผ่นต่อไร่ เป็นต้น

3.1 พัฒนาการของการปลูกยางพารา

3.1.1 พัฒนาการของการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

การปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยาเริ่มต้นมาจากโครงการอีสานเขียวในปี พ.ศ. 2532 เนื่องจากเป็นโครงการในพระราชดำริทำให้มีการคาดหวังไว้ว่าโครงการนี้น่าจะประสบความสำเร็จ อย่างสูง จากการระดมความคิดของนักวิชาการที่มีคุณภาพมากมายที่ต้องการให้พัฒนาพื้นที่ภาค อีสานให้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำ ป่าไม้ และยกระดับรายได้ให้กับเกษตรกร จากเดิมที่ เป็นพื้นที่แห้งแล้งและป่าไม้ถูกทำลายไปมากจากการทำไร่เลื่อนลอย ไม้ยืนต้นยางพาราได้รับเลือก เป็นพืชที่นำมาปลูกในพื้นที่ โดยมีการวิเคราะห์ไว้ว่าจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ โดย ได้มีการใช้พันธุ์ยางพาราที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกในพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่เชิงเขาจากการ ทดลองพันธุ์ยางพาราของสถาบันวิจัยยาง จากแนวคิดดังกล่าวทำให้กลุ่มนักธุรกิจภาคใต้ต้องการที่จะ นำเอายางพาราเข้ามาปลูกในพื้นที่ภาคเหนือ เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศคล้ายกับภาคอีสานและ คิดว่าจะเป็นประโยชน์ในทางธุรกิจที่จะเข้าไปส่งเสริมเกษตรกรในภาคเหนือให้หันมาปลูกยางพารา ทดแทนพืชชนิดอื่นที่กำลังได้รับผลผลิตที่ตกต่ำและเน่าเสียง่าย เช่น ลำไย มะม่วง มะขาม ลิ้นจี่ เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2533 จึงได้มีการนำเอาต้นกล้ายางพาราเข้ามาในจังหวัดพะเยาและได้ก่อตั้ง บริษัทยางพาราภาคเหนือ ขึ้นที่ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เพื่อการเข้าไปส่งเสริม

เกษตรกรโดยการติดต่อผ่านทางกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะเป็นผู้นัดประชุมเกษตรกรให้มีการเข้ามารับฟังการบรรยายเกี่ยวกับยางพารา แต่การส่งเสริมก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่ายางพาราจะสามารถปลูกได้ในภาคเหนือและไม่มี การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล หากตัดสินใจปลูกไปแล้วอาจจะทำให้ขาดทุน เนื่องจากยางพาราไม่สามารถที่จะกรีดยางได้ เมื่อไม่มีเกษตรกรยอมรับที่จะปลูกยางพาราหลังจากการส่งเสริม ทำให้บริษัทยางพาราภาคเหนือได้ปิดกิจการลง เนื่องจากมีหนี้สินจากค่าใช้จ่ายมาก ได้แก่ การเพาะพันธุ์ต้นกล้า ค่าจ้างพนักงานในบริษัท ค่าน้ำมันรถ เป็นต้น นอกจากนี้ยังถูกต่อต้านจากหน่วยงานของรัฐบาลและไม่สามารถกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้ เพราะที่จังหวัดพะเยาในขณะนั้นยังไม่ได้ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่สำหรับการปลูกยางพาราตามนโยบายของรัฐบาล

ก่อนที่บริษัทยางพาราภาคเหนือจะปิดกิจการลงได้มีกลุ่มนักธุรกิจจากจังหวัดสงขลามีความต้องการที่จะเข้ามาซื้อกิจการของบริษัท เพื่อทำการปรับปรุงและดำเนินกิจการในการส่งเสริมการปลูกยางพาราให้กับเกษตรกรต่อไป แต่เนื่องด้วยหนี้สินของบริษัทที่มีมากเกินไปจะสามารถเข้าไปซื้อกิจการได้ จึงตัดสินใจเปิดเป็นบริษัทใหม่ขึ้นชื่อว่าบริษัทยางพาราด้านนาไทย เมื่อกลางปี พ.ศ. 2533 และนำเอาประธานบริษัทยางพาราภาคเหนือมาเข้าถือหุ้นด้วย โดยถือหุ้นส่วนใหญ่และทำหน้าที่เป็นรองประธานบริษัท การส่งเสริมของบริษัทนี้ได้ใช้นักการตลาดโดยเฉพาะ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับเกษตรกรในเรื่องการปลูกยางพารา ซึ่งแตกต่างจากบริษัทแรกที่ใช้เจ้าหน้าที่มาจากการฝึกอบรมของบริษัท การให้ความรู้และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับยางพาราได้ขยายไปหลายพื้นที่ในจังหวัดพะเยาและในจังหวัดใกล้เคียง เช่น ลำปาง เชียงราย และน่าน ทำให้มีเกษตรกรบางกลุ่มเริ่มมีความสนใจและต้องการที่จะปลูกยางพารา ได้แก่ เกษตรกรบ้านห้วยนา บ้านทุ่งกล้วย และบ้านจุ่น ตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา แต่ก็มีปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนเพียงพอสำหรับการซื้อต้นกล้ามาปลูกในระยะแรก บริษัทจึงได้ให้ต้นกล้าไปปลูกก่อน แล้วให้ผ่อนชำระค่าต้นกล้าคืนภายหลังได้ หลังการทำสัญญาซื้อต้นกล้า บริษัทก็ไม่สามารถเก็บค่าผ่อนชำระต้นกล้าจากเกษตรกรได้ทุกราย ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินของบริษัทที่ต้องมีมากขึ้น ประกอบกับการเสียชีวิตของประธานบริษัท เนื่องจากการประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ ภายหลังเปิดบริษัทนี้ได้เป็นเวลา 3 เดือน ทำให้บริษัทขาดผู้นำในการบริหารและจัดการ รวมกับปัญหาหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้บริษัทต้องปิดกิจการลงในปลายปี พ.ศ. 2533 และได้มีการแบ่งกลุ่มของคณะกรรมการในบริษัทออกเป็น 2 กลุ่มในการจัดสรรต้นกล้ายางพาราที่เหลืออยู่ ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกยางพาราบ้านดอกบัว ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และกลุ่มผู้ปลูกยางพาราตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา โดยได้นำต้นกล้าจากแปลงเพาะพันธุ์ที่ได้เตรียมไว้สำหรับเกษตรกร มาแบ่งกันปลูกบนพื้นที่ของแต่ละกลุ่ม โดยเริ่มปลูกพร้อมกันในปี พ.ศ. 2534

ในปี พ.ศ. 2540 เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยาที่สามารถเปิดกรีดยางพาราได้แล้ว ได้เข้ารับการฝึกอบรมการกรีดยางและทำยางแผ่นที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อที่จะได้นำความรู้มาใช้กรีดยางในสวนของตัวเองอย่างถูกต้อง นอกจากนั้นยังได้ซื้ออุปกรณ์ทำสวนยางกลับมาด้วย แม้ว่าเกษตรกรจะสามารถกรีดยางได้แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาในเรื่องการขนส่งยางแผ่นที่จะนำไปขายที่โรงงานจังหวัดระยอง เนื่องจากค่าขนส่งสูงทำให้ได้รับผลตอบแทนน้อย ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนในการกรีดยางและทำยางแผ่น จึงได้มีการประชุมกลุ่มเกษตรกรที่ทำยางแผ่นในจังหวัดพะเยา ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มเกษตรกรในตำบลท่าวังทองและตำบลทุ่งกล้วยที่ปลูกยางในปี พ.ศ. 2534 ผลจากการประชุมพบว่า เจ้าของสวนยางที่บ้านคอกบัว ตำบลท่าวังทองจะเป็นผู้รับซื้อยางแผ่นทั้งหมด โดยจะเข้าไปรับซื้อในสวนยางของเกษตรกรและให้ราคาขายต่อกิโลกรัมตามราคาที่มีการประกาศไว้ที่ตลาดกลางยางพาราจังหวัดระยอง หลังจากรวบรวมยางแผ่นได้เป็นปริมาณมากๆ ก็จะขนส่งไปขายที่โรงงานจังหวัดระยอง

การมีตัวแทนรับซื้อและส่งยางแผ่นไปขายที่โรงงาน ช่วยทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งและมีรายได้เพิ่มมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอเมื่อเปรียบเทียบกับกรปลูกพืชชนิดอื่น ทำให้เกษตรกรคนอื่นๆ มีความต้องการที่จะปลูกยางพารากันเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี จนได้มีการก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมการปลูกยางพาราภาคเหนือ (ภาคเอกชน) ขึ้นในปี พ.ศ. 2543 โดยเป็นผู้ก่อตั้งรายเดียวกันกับบริษัทยางพาราภาคเหนือ เพื่อทำหน้าที่ในการผลิตต้นกล้ายางพาราขายให้กับเกษตรกรและเข้าไปส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกร ให้หันมาปลูกยางพารากันมากขึ้น กลายเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากให้กับเกษตรกรที่ประสบปัญหาการปลูกพืชที่ได้ผลผลิตต่ำ เน่าเสียง่าย และมีราคาต่อกิโลกรัมต่ำ จนได้มีความพยายามหลายครั้งจากกลุ่มผู้ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา เพื่อผลักดันให้รัฐบาลประกาศขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคเหนือ เนื่องจากให้คุณภาพและปริมาณน้ำยางไม่แตกต่างจากภาคใต้ ช่วยทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ ช่วยสร้างอาชีพใหม่ให้กับเกษตรกร ลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทไปสู่ในตัวเมืองทำให้ช่วยบรรเทาปัญหาการเกิดอาชญากรรมและปัญหาเสพติดจากเยาวชนที่ไม่มีงานทำและมีรายได้น้อยจากการทำงานรับจ้าง (สัญญา ทองนอก, 2546)

การผลักดันให้รัฐบาลขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคเหนือประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2545 และได้รับการประกาศออกอย่างเป็นทางการในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของการได้รับอนุญาตให้ปลูกยางพาราในพื้นที่ภาคเหนือได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีการเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐบาลจำนวนมาก เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ ชกส. องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น จากในอดีตที่

หน่วยงานของรัฐบาลเหล่านี้ เป็นผู้ต่อต้านและคัดค้านการปลูกยางพาราโดยตลอด มีเพียงหน่วยงานของภาคเอกชนเท่านั้นที่มีความมุ่งมั่นและเป็นผู้บุกเบิกให้มีการส่งเสริมการปลูกยางพาราในภาคเหนือจนสามารถขออนุญาตขยายพื้นที่ปลูกยางพาราได้สำเร็จ อย่างไรก็ตามการประสบความสำเร็จในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งมาจากการช่วยเหลือของนักการเมืองท้องถิ่น (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) ที่เป็นแรงผลักดันและกระตุ้นการรับเรื่องเข้าพิจารณาจากรัฐบาล ได้แก่ สส.วิสุทธิไชยณรุณ และสส. ถัดดาวลัย วงศ์ศรีวงศ์

ภาคเหนือได้รับอนุญาตให้ปลูกยางพารา 300,000 ไร่ เพื่อทดแทนพื้นที่ปลูกยางพาราเก่าในภาคใต้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสวนปาล์มน้ำมัน เพราะให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า โดยเกษตรกรสามารถปลูกยางพาราได้เองจากเงินทุนของตัวเอง หรือเข้าร่วมโครงการปลูกยางพาราของรัฐบาล ซึ่งจะแจกต้นกล้าให้เกษตรกรนำไปปลูกก่อน แล้วให้ผ่อนชำระค่าต้นกล้าคืนให้ภายหลังเมื่อสามารถริดและทำยางแผ่นขายได้ ในอนาคต ภายใต้ชื่อ “โครงการปลูกยางพาราเพื่อยกระดับรายได้และความมั่นคงให้แก่เกษตรกรในแหล่งปลูกยางใหม่ระยะที่ 1” พร้อมทั้งได้ก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติการสงเคราะห์การทำสวนยางในทุกจังหวัดของภาคเหนือ จังหวัดละ 1 ศูนย์ฯ เพื่อทำหน้าที่ในการให้ความรู้ในเรื่องยางพารา เข้าประเมินพื้นที่ของเกษตรกร และเป็นตัวแทนในการแจกต้นกล้าให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อต้องการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลาย แต่การสมัครมีเงื่อนไข คือ เกษตรกรต้องมีพื้นที่ทำกินตั้งแต่ 5 – 30 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ เช่น โฉนด นส.3 สปก. เป็นต้น และไม่อยู่ในพื้นที่น้ำขัง หลังจากการสมัครจะมีเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบพื้นที่ว่าอยู่ในเงื่อนไขจริงหรือไม่ เกษตรกรที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการ สามารถเลือกกู้เงินกับ ธกส.ได้ โดยจะได้เงินกู้ 5,360 บาทต่อไร่ และจะได้รับการแจกต้นกล้ายางพาราไร่ละ 90 ต้น ภายในปี พ.ศ. 2547 – 2549 แล้วแต่การจัดแบ่งต้นกล้าให้แก่เกษตรกรของเจ้าหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติการสงเคราะห์การทำสวนยางในแต่ละจังหวัด ได้แก่ แจกต้นกล้าให้กับเกษตรกรทุกคนที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 18 ต้น (ร้อยละ 20) 27 ต้น (ร้อยละ 30) และ 45 ต้น (ร้อยละ 50) ต่อไร่ ในปี พ.ศ. 2547 2548 และ 2549 ตามลำดับ หรือการแจกต้นกล้าให้กับเกษตรกรที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการจำนวน 90 ต้นต่อไร่ สำหรับเกษตรกรที่สมัครก่อนจะได้ปลูกในปี พ.ศ. 2547 ถ้าสมัครทีหลังก็จะได้ปลูกในปีต่อไป แต่ส่วนใหญ่ เจ้าหน้าที่จะเลือกแจกต้นกล้ายางพาราแก่เกษตรกรในแบบแรก เพราะเกษตรกรจะได้ปลูกทุกคนในปีเดียวกัน (สำนักงานจังหวัดพะเยา, 2546)

การก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติการสงเคราะห์การทำสวนยางตามนโยบายของรัฐบาลในจังหวัดพะเยา มีผลกระทบต่อธุรกิจการจำหน่ายต้นกล้ายางพาราของภาคเอกชนในระยะแรก เนื่องจากภาคเอกชนใช้วิธีการจำหน่ายต้นกล้าในราคาต้นละ 15 บาท แต่ศูนย์สงเคราะห์การทำสวนยางแจก

ต้นกล้าให้แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ทำให้มีเกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก หลังจากการเข้าไปประเมินพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ มีเกษตรกรบางส่วนที่ไม่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการ พวกเขาจึงซื้อต้นกล้าจากภาคเอกชน นอกจากนี้เกษตรกรบางรายที่มีเงินทุนเพียงพอและไม่ต้องการเข้าร่วมโครงการของรัฐบาลได้ซื้อต้นกล้ามาปลูกเอง เพราะการเข้าร่วมโครงการของรัฐบาลกว่าจะได้ต้นกล้าปลูกต้องใช้เวลารอนานและไม่แน่ใจว่าจะได้รับจริงหรือไม่ โครงการของรัฐบาลทำให้เกิดช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถเข้าไปส่งเสริมและดำเนินธุรกิจได้ต่อไปโดยไม่มีผลกระทบมากนัก แม้ว่าทั้ง 2 หน่วยงานจะมีข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกันในเรื่องการเลือกปลูกยางพาราของเกษตรกร แต่มีบางครั้งที่เจ้าหน้าที่ 2 หน่วยงานนี้ต้องไปให้การส่งเสริมในเรื่องการปลูกยางพาราแก่เกษตรกรพร้อมกัน โดยเสนอทางเลือกให้กับเกษตรกรตามความต้องการของตัวเอง หากมองในภาพรวมระหว่าง 2 หน่วยงาน ภาครัฐบาลจะมีบทบาทและมีความเด่นชัดมากกว่าในการประชาสัมพันธ์ ความชัดเจนและความถูกต้องของข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และการได้รับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในขณะที่ภาคเอกชนต้องพยายามศึกษาหาช่องทางในเชิงธุรกิจ เพื่อการเข้าไปส่งเสริมเกษตรกร และยังคงขาดความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนด้วยกัน ทำให้สถานการณ์ปัจจุบัน เป็นธุรกิจที่ต่างคนต่างทำ แม้ว่าในเรื่องของประสิทธิภาพทางด้านพื้นที่ การจัดการและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ภาคเอกชนจะทำได้ดีกว่า แต่ก็ยังถูกมองว่าเป็นทางเลือกที่ 2 สำหรับเกษตรกร

3.1.2 พัฒนาการของการปลูกยางพาราในบ้านน้ำมิน ตำบลแม่ลาว อำเภอเชียงคำ

ในอดีตเกษตรกรบ้านน้ำมินปลูกข้าวโพดซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่ทำรายได้ให้กับครอบครัว แต่การขนย้ายผลผลิตจากไร่ไปยังหมู่บ้านเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง ทำให้ต้องอาศัยความช่วยเหลือในเรื่องการขนย้ายผลผลิตจากยานพาหนะของพ่อค้าคนกลาง ทำให้มีค่าใช้จ่ายทางการขนส่งและมีการผูกขาดการขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางที่มีการกำหนดราคารับซื้อผลผลิตต่ำ ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรเพิ่มขึ้น เช่น ราคาปุ๋ย ยาฆ่าหญ้า น้ำมัน เป็นต้น ในขณะที่ราคารับซื้อข้าวโพดจากพ่อค้าคนกลางมีราคาเท่าเดิม เกษตรกรได้รับผลตอบแทนน้อยและบางรายก็มีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากการกู้ยืมเงินมาจากแหล่งต่างๆ ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องการพืชทางเลือกใหม่ที่ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากเดิม ในปี พ.ศ. 2538 ได้มีการประชุมกลุ่มเกษตรกรในตำบลแม่ลาว ทำให้ทราบว่ามีการปลูกยางพาราที่บ้านห้วยนา ตำบลทุ่งกล้วย ถึงอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เกษตรกรในบ้านน้ำมินจึงมีการติดต่อกับเกษตรกรในบ้านห้วยนา เพื่อสอบถามข้อมูลและดูสวนยางพารา ซึ่งทำให้ทราบว่าเกษตรกรที่บ้านห้วยนาปลูกยางพารามาแล้ว 4 ปี และต้นยางสามารถเจริญเติบโตได้ดี แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะมีน้ำ

ยางและน้ำยางจะมีคุณภาพดีหรือไม่ นอกจากนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลยังไม่ได้กำหนดให้ปลูกยางพาราได้ในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งการปลูกยางพาราของเกษตรกรได้ถูกต่อต้านจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการมีความหวังกับการสร้างอ่างเก็บน้ำที่จะทำให้พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นและมีทางเลือกในการปลูกพืชอื่นเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรบ้านน้ำมินยังไม่มีมีการปลูกยางพาราในขณะนั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 มีการประชุมเกษตรกรโดยสส. ลัดดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ ในเรื่องการขออนุญาตให้รัฐบาลขยายพื้นที่ปลูกยางพาราได้ในภาคเหนือเช่นเดียวกับภาคอีสาน ซึ่งในขณะนั้นเกษตรกรภาคอีสานบางคนสามารถรีดน้ำยางได้แล้วและมีรายได้ที่ดีจากการทำยางแผ่นขาย นอกจากนั้นในการประชุมยังมีการแจกเอกสารและหนังสือเกี่ยวกับการปลูกยางพาราเบื้องต้นให้กับเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีความหวังมากขึ้นในการจะได้รับอนุญาตให้ปลูกยางพาราได้ในอนาคต แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้าของข้อตกลงดังกล่าว จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 มีพ่อค้าจากอำเภอเมืองพะเยาเข้ามาขายต้นกล้ายางพาราให้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน มีเพียงเกษตรกรบางคนที่ซื้อต้นกล้ายางพาราไปปลูกต้นละ 15 บาท ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่กล้าที่จะซื้อต้นกล้ามาปลูก เพราะต้นกล้ามีราคาแพงและยังไม่ทราบว่า การติดต่อประสานงานของ สส. กับรัฐบาลจะเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งก็ยังไม่มีความเคลื่อนไหวแต่อย่างใด ในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการส่งเจ้าหน้าที่ของกรมวิชาการเกษตรและสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง มาศึกษาและการเก็บตัวอย่างน้ำยางจากสวนของเกษตรกรที่ปลูกยางพาราในปี พ.ศ. 2534 ที่สามารถรีดน้ำยางและทำยางแผ่นได้ เพื่อนำกลับไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลผลิตของน้ำยางที่ได้จากภาคใต้และภาคอีสาน ผลของการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าน้ำยางของจังหวัดพะเยามีคุณภาพดีกว่าน้ำยางจากภาคอื่น โดยผลิตได้ 300 – 500 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2545 นี้ รัฐบาลได้อนุญาตให้ภาคเหนือสามารถปลูกยางพาราได้ เช่นเดียวกับภาคอีสาน ทำให้เกษตรกรในหมู่บ้านมีการตื่นตัวและซื้อต้นกล้ายางพาราจากพ่อค้ามาปลูกเป็นจำนวนมาก (บุญส่ง ใจกว้าง, 2546) ก่อนจะมีการประกาศออกมาอย่างเป็นทางการในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งมีการกำหนดให้ภาคเหนือสามารถปลูกยางพาราได้ไม่เกิน 300,000 ไร่ ในขณะที่จังหวัดพะเยาได้รับอนุญาตให้ปลูกได้ไม่เกิน 35,000 ไร่ ในช่วงแรก แต่ก็มีการประชุมเจ้าหน้าที่และเกษตรกรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขอเพิ่มพื้นที่ปลูกให้จังหวัดพะเยาเท่ากับ 100,000 ไร่ในขณะที่บ้านน้ำมินยังมีการสร้างแปลงเพาะพันธุ์ต้นกล้ายางพาราขนาดพื้นที่ 10 ไร่ เพื่อผลิตต้นกล้ายางพาราขายให้กับเกษตรกรในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง โดยแปลงเพาะพันธุ์นี้เป็นความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราตำบลแม่ลาว

เกษตรกรบ้านน้ำมินส่วนใหญ่ที่ต้องการปลูกยางพาราไม่เข้าร่วมโครงการของรัฐบาล เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่ของเกษตรกรไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทำให้ต้องซื้อต้นกล้าจากพ่อค้ามาปลูก

เองหรือรอดต้นกล้ายางพาราจากการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาวปีละ 500,000 บาท ในการซื้อต้นกล้ายางพาราแจกให้กับเกษตรกรที่ต้องการปลูกและมาลงชื่อไว้ ตามเงื่อนไขของโครงการปลูกยางพาราของรัฐบาล ที่ดินของเกษตรกรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์จะไม่สามารถนำมาเข้าร่วมโครงการได้ แต่จากเพิ่มข้อมูลรายชื่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่รวบรวมมาจาก ศูนย์ปฏิบัติการส่งเสริมการทำสวนยางจังหวัดพะเยา พบว่ามีรายชื่อของเกษตรกรที่มีที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่เป็นจำนวนมาก โดยเจ้าหน้าที่ให้เหตุผลว่า ถ้ากรมป่าไม้อนุญาตให้เช่าพื้นที่ได้ เกษตรกรก็จะได้รับการแจกต้นกล้ายางพาราเช่นเดียวกับเกษตรกรที่มีที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ แต่ก็จะได้ปลูกในปี พ.ศ. 2549 ในขณะที่การคาดการณ์ของเจ้าหน้าที่บอกว่ามีความเป็นไปได้น้อยมากที่กรมป่าไม้จะอนุญาตให้เกษตรกรขอเช่าพื้นที่ได้ อาจเนื่องมาจากความเกรงกลัวของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่จะมีการบุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อปลูกยางพาราของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น

3.1.3 พัฒนาการของการปลูกยางพาราในบ้านสา ตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง

การปลูกยางพาราในบ้านสาเริ่มมาก่อนบ้านน้ำมิน โดยเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2534 เมื่อมีพ่อค้าจากบริษัทยางพาราล้านนาไทยเข้ามาแนะนำ เพื่อขายต้นกล้ายางพาราให้กับเกษตรกรในบ้านสา แต่มีเพียงเกษตรกรรายเดียวเท่านั้นที่ยอมรับและซื้อต้นกล้าไปปลูกในพื้นที่ 8 ไร่ โดยต้องการพืชทางเลือกใหม่ที่ให้รายได้ดีกว่าการปลูกข้าวโพดและข้าวไร่ ในขณะที่เกษตรกรคนอื่นมีความคิดที่ต่อต้านและไม่เชื่อว่ายางพาราจะเจริญเติบโตและให้น้ำยางได้ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงเลือกที่จะปลูกพืชเดิมที่เคยทำมาแม้ว่าความหลากหลายของพืชจะมีให้เลือกปลูกไม่มากเหมือนในปัจจุบัน เพราะยังไม่มีน้ำเพียงพอต่อการปลูกพืชตลอดทั้งปี และในช่วงเวลานั้นเกษตรกรบางคนนิยมที่จะปลูกไม้สักกันเป็นจำนวนมากบนพื้นที่ว่างเปล่าซึ่งให้เหตุผลว่าไม้สักโตเร็วและขายได้ราคาดี นอกจากนั้นยังไม่ต้องดูแลจัดการ ปล่อยให้อยู่ตามธรรมชาติและยังทนต่อไฟป่าผิวดินได้เป็นอย่างดี แม้ว่ากำนันจะยอมรับการเข้ามาแนะนำของพ่อค้าให้เกษตรกรได้เลือกปลูกยางพาราได้ โดยไม่มีการต่อต้านและคิดว่าจะเป็นพืชทางเลือกใหม่ให้กับเกษตรกรในอนาคต ซึ่งในหมู่บ้านอื่น ได้แก่ บ้านจุ่น (16 คน) บ้านหัวนา (8 คน) บ้านสา (1 คน) และบ้านทุ่งกล้วย (1 คน) โดยเกษตรกรบางคนใน 4 หมู่บ้านนี้เคยไปทำงานรับจ้างในสวนยางพาราที่ภาคใต้มาก่อน เมื่อมีพ่อค้ามาเสนอขายต้นกล้ายางพาราให้จึงตัดสินใจปลูกทันที

ต่อมาปี 2540 ต้นยางมีขนาดโตที่สามารถจะกรีดยางได้แล้ว มีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกยางพาราจำนวน 8 คน เพื่อไปอบรมฝึกกรีดยางและทำยางแผ่นที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นเวลา 9 วัน เพื่อนำความรู้มาปฏิบัติในสวนของตนเองพร้อมกับซื้ออุปกรณ์สำหรับกรีดยางและทำยางแผ่นขึ้นมาด้วย หลังจากการทำยางแผ่นของเกษตรกรได้

แต่ก็มีปัญหาต่อมาคือในเรื่องของการขนส่งที่ต้องนำยางแผ่นส่งไปขายที่โรงงานจังหวัดระยอง เมื่อคำนวณรายได้และต้นทุนการผลิตแล้วได้กำไรไม่มาก ทำให้เกษตรกรคนอื่นในหมู่บ้านสายยังไม่เกิดการยอมรับและไม่มีการเพิ่มของจำนวนเกษตรกรที่ต้องการจะปลูกยางพาราในเวลานั้น ประกอบกับการต่อต้านจากหน่วยงานรัฐบาลที่สั่งห้ามไม่ให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา เพราะอยู่นอกเขตปลูกยางพาราของรัฐบาล และในปี พ.ศ. 2543 กลุ่มเกษตรกรที่กรีดยางพาราในตำบลทุ่งกล้วยได้มีการติดต่อกับพ่อค้าที่นำต้นกล้ายางพารามาขาย เพื่อให้เป็นตัวแทนรับซื้อยางแผ่นและนำไปขายที่โรงงาน ซึ่งจะทำให้เกษตรกรไม่ต้องเดินทางไปขายยางแผ่นที่โรงงานเอง โดยวิธีนี้จะช่วยให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนมากขึ้นจากการลดค่าขนส่ง จากเดิมที่ต้องรอรบรวมยางแผ่นให้ได้มากๆ แล้วนำไปขายในแต่ละเดือน แต่เมื่อมีพ่อค้ามารับซื้อก็สามารถโทรศัพท์บอกได้ว่าต้องการจะขายยางแผ่นแล้วให้เข้ามารับซื้อ ซึ่งพ่อค้าก็จ่ายเงินให้ทันทีที่บ้านโดยอ้างอิงจากราคาของตลาดกลางยางพาราที่จังหวัดระยองเป็นหลัก โดยซื้อขายวันไหนก็จะให้ราคา ณ วันนั้น การได้รับผลตอบแทนของเกษตรกรที่ทำยางแผ่นขาย ทำให้เกษตรกรคนอื่นในหมู่บ้านมีความสนใจและเริ่มมีการซื้อต้นกล้ายางพารามาปลูกเพิ่มมากขึ้น ก่อนที่จะมีการประกาศขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคเหนือในปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2546 ภายหลังจากประกาศขยายพื้นที่ เกษตรกรหลายคนที่มีพื้นที่เหลือก็จะซื้อยางพารามาปลูก ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่เพียงพอก็จะนำยางพารามาปลูกทดแทนพืชชนิดอื่นที่ให้ผลผลิตได้ไม่ดี เช่น ข้าวไร่ มะขาม ลำไย เป็นต้น การปลูกยางพาราของเกษตรกรมีทั้งที่ปลูกด้วยตัวเองและสมัครเข้าร่วมโครงการของรัฐบาล บางครั้งผลของความล่าช้าในการส่งมอบต้นกล้ายางพาราของโครงการรัฐบาลก็จะทำให้เกษตรกรตัดสินใจที่จะซื้อต้นกล้ามาปลูกเองทั้งที่สมัครเข้าร่วมโครงการอยู่ (คำ ห้วนนา, 2546)

3.2 ข้อมูลการปลูกยางพาราของจังหวัดพะเยา

ในการศึกษารูปแบบของการแพร่กระจายตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้โดยการแปลงข้อมูลดาวเทียมร่วมกับการใช้ข้อมูลสถิติของสวนยางพาราจากการสำรวจของสำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา สำหรับเกษตรกรที่ปลูกยางพาราในปี พ.ศ. 2534 – 2546 ซึ่งข้อมูลส่วนหนึ่งได้มาจากศูนย์ส่งเสริมการปลูกยางพาราภาคเหนือที่มีการเริ่มส่งเสริมการปลูกยางพาราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จนถึงปี พ.ศ. 2545 ก่อนที่หน่วยงานภาครัฐบาลจะเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ข้อมูลที่ได้รับมาอาจมีความคลาดเคลื่อนกับข้อมูลที่แท้จริง เพราะความไม่สนใจในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องของหน่วยงานเอกชนทำให้ข้อมูลเกษตรกรที่ปลูกยางพาราที่ได้บันทึกไว้มีน้อยกว่าจำนวนเกษตรกรที่ปลูกโดยแท้จริง นอกจากนั้นการขาดแคลนเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ทำหน้าที่โดยเฉพาะก็ทำให้ข้อมูลสูญหายไป ในขณะที่การได้มาของข้อมูลจากหน่วยงานรัฐบาลได้รวบรวมมาจากข้อมูล

เดิมของภาคเอกชนร่วมกับการสำรวจข้อมูลการปลูกยางพาราของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยเกษตรกรตำบลและเกษตรกรอำเภอในปี พ.ศ. 2546 บางครั้งข้อมูลที่ได้มีความซ้ำซ้อนและบางอำเภอหรือบางตำบลก็มีการส่งข้อมูลซ้ำและไม่มีการส่ง ทำให้การรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2546 ที่สามารถเก็บรวบรวมได้ โดยได้ทำการเช็ครายชื่อเกษตรกรในแต่ละอำเภอที่มีรายชื่อซ้ำซ้อนกันและนำมาเรียบเรียงจำนวนปีที่ปลูกยางพาราของเกษตรกรใหม่ เพื่อทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเกษตรกร 1,130 คน ที่ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ 6,002 ไร่ จากข้อมูลที่ได้รับได้ทำการเก็บพิกัดสวนยางพาราในกิ่งอำเภอภูซางและอำเภอเชียงคำ ซึ่งเป็นอำเภอที่มีการปลูกยางพารากันมาก นอกจากนั้นยังทำการเก็บพิกัดสวนยางพาราในอำเภอเมืองพะเยาที่เป็นสวนยางพาราขนาดใหญ่ของพ่อค้าที่ส่งเสริมเกษตรกรให้ปลูกยางพาราและขายต้นกล้ายาง การสำรวจภาคสนามทำการเก็บพิกัดสวนยางพาราที่มีอายุมากกว่า 6 ปี จำนวน 12 สวนและยางพาราที่มีอายุน้อยกว่า 6 ปี จำนวน 60 สวน ซึ่งส่วนใหญ่ต้นกล้ายางจะมีอายุ 1 – 3 ปี และได้ทำการเก็บพิกัดของพืชสวน เช่น ลำไย มะม่วง และลิ้นจี่ จำนวน 35 สวน เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบจุดสีที่ได้จากการผสมสีของข้อมูลดาวเทียม Landsat 7 ETM⁺ ปี พ.ศ. 2546

จากการทดลองผสมสีแบบมาตรฐาน แดง เขียว น้ำเงิน (Red, Green, Blue - RGB) แบบ RGB : 453 พบว่ายางพาราอายุ 13 ปี แสดงออกเป็นสีส้มสว่าง ส่วนยางพาราอายุน้อยกว่า 6 ปี มองไม่เห็น เนื่องจากมีค่าการสะท้อนของดินและพืชอื่นข้างเคียงซ้อนทับอยู่ นอกจากนั้นสีของยางพารายังมีความคล้ายกับพื้นที่ป่าไม้ที่แสดงออกเป็นสีส้มเหมือนกันแต่มีระดับความเข้มที่แตกต่างกันบ้าง ในขณะที่ผลการศึกษาของสุทัศน์ ด้านสกุลผล ในปี พ.ศ. 2537 ที่ใช้ภาพสีผสม RGB : 452 ของดาวเทียม Landsat 5 ในการหาพื้นที่ปลูกยางพาราในจังหวัดภูเก็ตก็ให้ผลเหมือนกับการผสมสี RGB : 453 แต่การปลูกยางพาราในภาคใต้ที่มีการปลูกมาเป็นเวลานานและมีจำนวนพื้นที่มากทำให้สามารถมองเห็นสวนยางพาราได้ชัดเจนว่าภาคเหนือที่เริ่มมีการปลูกและมีจำนวนพื้นที่ปลูกน้อยในแต่ละราย นอกจากนั้นยังได้ทดลองผสมสี RGB : 432 ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาพื้นที่ปลูกยางพาราของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2533 จากความร่วมมือของศูนย์วิจัยยางสุราษฎร์ธานี ศูนย์วิจัยยางฉะเชิงเทรา และกองสำรวจทรัพยากรธรรมชาติด้วยดาวเทียมพบว่า ยางพาราอายุ 13 ปี มีสีส้มมองเห็นได้ชัดเจนแต่ยางพาราอายุน้อยกว่า 4 ปี มีการปะปนกับไม้ผลซึ่งให้สีแดงเหมือนกัน ในการศึกษาเพิ่มเติมนี้ได้ทดลองผสมสี RGB โดยใช้เทคนิคการดึงความเด่นของจุดสีในข้อมูลดาวเทียมที่เรียกว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis - PCA) สร้างภาพข้อมูล 6 ช่วงคลื่นให้เหลือ 3 ช่วงคลื่น การทำค่าดัชนีพืชพันธุ์ (vegetation index) แบบ IR/R ที่นำข้อมูลดาวเทียมช่วงคลื่นอินฟราเรดหารด้วยข้อมูลดาวเทียมช่วงคลื่นสีแดงและภาพผสมสุดท้ายใช้ข้อมูลดาวเทียม

ในช่วงคลื่นอินฟราเรด พบว่ายางพาราอายุ 13 ปี แสดงสีฟ้าสว่าง ส่วนยางพาราอายุ 4 ปี แสดงสีฟ้าอ่อน ป่าไม้แสดงสีเขียว พื้นดินและพืชไร่อื่นๆ แสดงสีชมพู แต่เนื่องจากพื้นที่ปลูกยางพารามีขนาดเล็กทำให้มีความยากลำบากในการจำแนกออกเป็นกลุ่มพืช เพราะจำนวนจุดสีที่จะนำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างมีน้อย ทำให้ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเฉพาะสวนยางพาราที่เห็น ได้ชัดเจน ไม่สามารถจะทำการกำหนดขอบเขตได้ทั้งหมด ในอนาคตที่ยางพาราส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่จะสามารถกลุ่มพืชได้ดียิ่งขึ้น และในการศึกษานี้จะเป็นแนวทางให้มีการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการศึกษารูปแบบและลักษณะการแพร่กระจายด้วยข้อมูลดาวเทียม จะไม่สามารถศึกษาได้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ แต่การนำข้อมูลสถิติของเกษตรกรที่ปลูกยางพารามาใช้เป็นตัวแทนในการกำหนดตำแหน่งสวนยางพาราในแต่ละหมู่บ้านก็สามารถทำให้มองเห็นการขยายตัวในแต่ละปีของสวนยางพาราได้ เพราะการศึกษาในจังหวัดพะเยาเป็นการศึกษาในระดับมาตราส่วนเล็ก การสร้างข้อมูลในระดับหมู่บ้านและนำมาใช้วิเคราะห์ในระดับจังหวัด จะมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่สามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติมต่อไปได้ ดังนั้นในการศึกษารูปแบบและลักษณะการแพร่กระจายของสวนยางพาราในจังหวัดพะเยาจึงใช้ข้อมูลสถิติที่รวบรวมมาได้เป็นข้อมูลอ้างอิง

3.3 รูปแบบการแพร่กระจาย

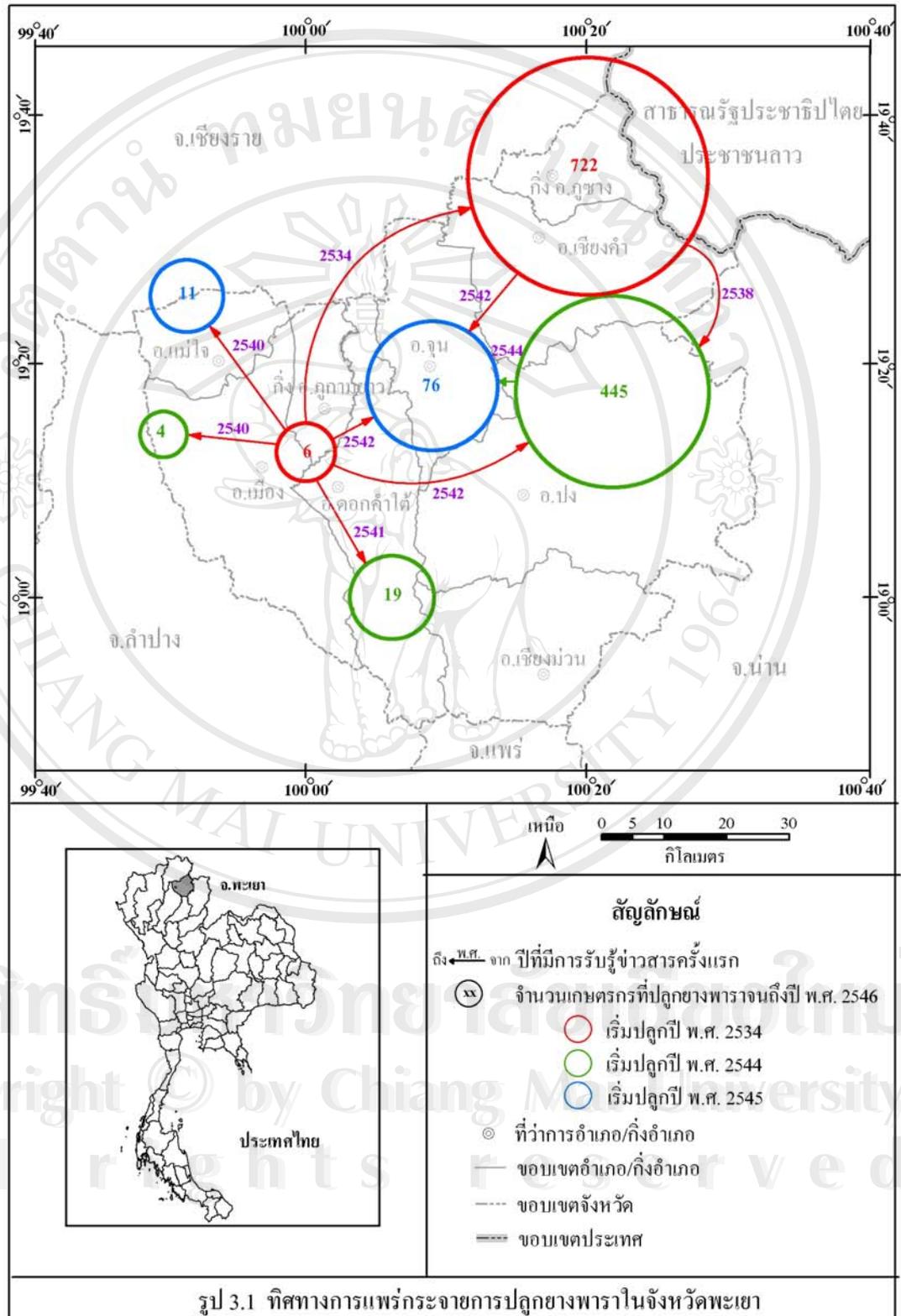
การปลูกยางพาราของเกษตรกรในจังหวัดพะเยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 - 2546 ทำให้ทราบว่ามีรูปแบบของการแพร่กระจายเป็นแบบสุ่ม (Random Diffusion) เนื่องจากจุดเริ่มต้นของการแพร่กระจายอยู่ที่อำเภอเมืองพะเยาในปี พ.ศ. 2534 แต่ไม่พบว่าอำเภอใกล้เคียงกับอำเภอเมืองพะเยาจะมีการปลูกยางพารา ในขณะที่กิ่งอำเภอภูซางที่อยู่ห่างจากอำเภอเมือง 90 กิโลเมตร มีเกษตรกรที่ยอมรับการปลูกยางพาราในปีเดียวกัน ซึ่งมาจากการยอมรับการส่งเสริมการปลูกยางพาราของผู้นำในตำบลที่มาจากพ่อค้าภายในจังหวัด ในขณะที่การปลูกยางพาราของเกษตรกรในระดับหมู่บ้านของกิ่งอำเภอภูซาง พบว่ามีรูปแบบของการแพร่กระจายเป็นแบบสุ่มเช่นกัน เนื่องจากมีการขยายของพื้นที่ปลูกยางพาราออกไป โดยไม่มีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านที่ปลูกยางพาราเดิม ซึ่งมีหลายหมู่บ้านที่ปลูกยางพาราร่วมกัน แต่ไม่ได้มีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น บ้านทุ่งเย็น และบ้านกาญจนา ตำบลแม่ลาว อำเภอเชียงคำ และบ้านปงใหม่ และบ้านก้อขาว ตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเกษตรกรหลังจากการรับรู้และประเมินถึงความเป็นไปได้ในการปลูกยางพารา ซึ่งต้องมีความตั้งใจที่มากพอที่จะเอาชนะแรงกดดันจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่เป็นผู้ต่อต้านการปลูกยางพารา แต่หลังจากการประกาศนโยบายขยายพื้นที่ปลูกยางพาราของรัฐบาล แนวโน้มของรูปแบบ

การแพร่กระจายเป็นแบบเพื่อนบ้านข้างเคียงมากขึ้น เนื่องจากอิทธิพลของนโยบายรัฐบาลที่ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกยางพาราได้โดยอิสระ ไม่มีการต่อต้านจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล

รูปแบบของการแพร่กระจายในการศึกษาครั้งนี้ ต้องใช้ระยะเวลาช่วงหนึ่งที่จะทำให้มีการยอมรับจากเกษตรกรที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับแหล่งปลูกยางพาราเดิม เนื่องจากการรับรู้ในเรื่องยางพาราของเกษตรกรจะมีการบอกต่อกันจากเกษตรกรกับเกษตรกร แต่ก็ยังไม่แน่ใจและตัดสินใจปลูกในทันที ต้องรอให้กลุ่มแรกที่ปลูก เก็บเกี่ยวผลผลิตและขายให้ได้ราคาก่อนจึงจะตัดสินใจยอมรับที่จะปลูกจริง

จากรูป 3.1 จะเห็นได้ว่าอำเภอเมืองพะเยาเป็นจุดศูนย์กลางของการแพร่กระจายไปยังอำเภอใกล้เคียงอื่นๆ หลายอำเภอในช่วงระยะเวลา 13 ปี จากการส่งเสริมและแนะนำเกษตรกรให้ปลูกยางพาราจากพ่อค้า ซึ่งทิศทางการกระจายแสดงถึงการเข้าไปส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่อื่นจากจุดเริ่มต้น ส่วนตัวเลขบนลูกศรแสดงถึงปีที่เกษตรกรรับทราบข้อมูลเรื่องยางพาราครั้งแรก ก่อนตัดสินใจปลูกในปี พ.ศ. 2544 (วงกลมสีเขียว) และปี พ.ศ. 2545 (วงกลมสีน้ำเงิน) สำหรับขนาดและตัวเลขในวงกลมแสดงถึงจำนวนเกษตรกรที่ปลูกยางพาราในพื้นที่ ซึ่งจะพบว่าที่กิ่งอำเภอภูซางมีจำนวนเกษตรกรปลูกยางมากที่สุด รองลงมาได้แก่ อำเภอเชียงคำและอำเภอจุน เกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดพะเยาจะปลูกยางพารากันมากโดยเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีการปลูกกระจายอยู่เฉพาะในตำบลทุ่งกล้วยเท่านั้น เนื่องจากมีจำนวนเกษตรกรที่ปลูกยางพารามาก่อนหลายคน ซึ่งสามารถให้คำแนะนำกับเกษตรกรที่สนใจจะปลูกยางใหม่ได้เป็นอย่างดี ส่วนที่อำเภอเมืองพะเยาและอำเภอใกล้เคียงมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากกว่าจึงมีการปลูกยางพารากันน้อย

สำหรับรูปแบบการแพร่กระจายการปลูกยางพาราของเกษตรกรบ้านน้ำมินได้รับอิทธิพลมาจากบ้านห้วยนา ตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เนื่องจากการประชุมกลุ่มผู้นำในตำบลและมีเกษตรกรเสนอให้ไปศึกษาดูงานที่สวนยางพาราบ้านห้วยนา ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการแพร่กระจายแบบสุ่มที่ไม่ได้เกิดการรับรู้ที่ต่อเนื่องกันมาในแต่ละหมู่บ้าน เกษตรกรบ้านน้ำมินมีการปลูกยางพาราพร้อมกับหมู่บ้านอื่นๆ 6 หมู่บ้านในตำบลแม่ลาวในปีเดียวกันได้แก่ บ้านทุ่งเย็น บ้านผาลาด บ้านกาญจนนา บ้านน้ำลาว บ้านสบตุ และบ้านน้ำมินเหนือ ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้ไม่ได้ยึดติดกันทั้งหมด เหมือนกับรูปแบบการแพร่กระจายของบ้านสาที่เป็นแบบสุ่ม ซึ่งพบว่าการปลูกยางพาราของเกษตรกรจะมีเพิ่มขึ้นทุกปีในบ้านทุ่งกล้วย บ้านจุน และบ้านห้วยนา แต่การปลูกยางพาราในบ้านสาเริ่มปลูกกันมากในช่วงปี พ.ศ. 2544 ซึ่งพื้นที่หมู่บ้านดังกล่าวอยู่เรียงติดกัน

รูป 3.1 ทิศทางการแพร่กระจายการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

3.4 ลักษณะการแพร่กระจาย

ลักษณะการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพาราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 - 2546 และพื้นที่ที่คาดว่าจะมีการปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกยางพารากับรัฐบาลในปี พ.ศ. 2547 - 2549 การศึกษาเพื่อดูการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงเวลา คือ 1) ปี พ.ศ. 2534 2) ปี พ.ศ. 2535 - 2543 3) ปี พ.ศ. 2544 - 2546 และ 4) หลังปี พ.ศ. 2546

ปี พ.ศ. 2534 ซึ่งถือว่าเป็นปีแรกที่มีการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา โดยมีการกระจายอยู่ 3 อำเภอได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอเชียงคำ และกิ่งอำเภอภูซาง (รูป 3.2) จากการส่งเสริมโดยพ่อค้าอำเภอเมืองพะเยา เพื่อให้ความรู้และแนะนำยางพาราให้กับเกษตรกร แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก เกษตรกรไม่กล้าเสี่ยงกับยางพาราที่เป็นพืชท้องถิ่นของภาคใต้และไม่เชื่อว่าภาคเหนือจะปลูกได้ ประกอบกับการถูกต่อต้านจากหน่วยงานราชการ เพราะไม่ต้องการให้ปลูกนอกเขตพื้นที่จากการประกาศของรัฐบาล แต่ก็ยังมีกลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์การทำงานจากสวนยางพาราภาคใต้ที่ตัดสินใจซื้อต้นกล้ายางพาราจากพ่อค้าและนำมาปลูกในพื้นที่ของตนเองที่ตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซาง ตำบลเชียงบาน และตำบลทุ่งผาสุข อำเภอเชียงคำ โดยมีเกษตรกรที่ปลูกในปี พ.ศ. 2534 รวม 29 คน มีพื้นที่ปลูก 319 ไร่ (ตาราง 3.1 และ 3.2)

ปี พ.ศ. 2535 - 2543 เป็นช่วงที่ถือว่าเกือบจะไม่มีมีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราของเกษตรกร จากการส่งเสริมของพ่อค้าซึ่งมีรายเดียวในจังหวัดพะเยา เพราะตั้งแต่มีเกษตรกรปลูกในปี พ.ศ. 2534 ก็มีการปลูกเพิ่มขึ้นอีกปีละ 1 - 3 ราย ที่ตำบลทุ่งกล้วย จนทำให้พ่อค้าที่พยายามส่งเสริมเพื่อขายต้นกล้ายางพาราต้องเปลี่ยนไปทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์แทน เพราะไม่สามารถจะทำได้ ในขณะที่เริ่มจะมีการตื่นตัวมากขึ้นในปี พ.ศ. 2543 หลังจากที่มีข่าวการกริดยางของเกษตรกรแล้วขายยางแผ่น ได้ราคาดีทำให้พ่อค้ากลับมาเริ่มธุรกิจต้นกล้ายางพาราอีกครั้งพร้อมทั้งได้ก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมการปลูกยางพาราภาคเหนือขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2535 - 2543 มีเกษตรกรปลูกยางพาราเพิ่มขึ้น 56 คน และมีพื้นที่ปลูก 420 ไร่ (ตาราง 3.1 และ 3.2 และ รูป 3.3)

ปี พ.ศ. 2544 - 2546 เป็นช่วงที่กระแสการตื่นตัวในการปลูกยางพาราของเกษตรกรมีมากขึ้น ประชากรทุกคนในจังหวัดพะเยาทราบว่ามีมีการปลูกยางพาราที่ประสบความสำเร็จ สามารถให้น้ำยางและทำยางแผ่นขายได้ราคาดี นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลมีนโยบายขยายพื้นที่ปลูกยางพาราและมีการก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติการสงเคราะห์การทำสวนยางในจังหวัดพะเยา เพื่อเป็นตัวแทนในการให้ความรู้และแนะนำเกษตรกรในการปลูกยางพารา ทำให้มีเกษตรกรปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้น โดยในช่วงปี พ.ศ. 2544 - 2546 มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเข้าไปยังอำเภออื่นใกล้เคียง

กิ่งอำเภอภูซาง เช่น อำเภอเชียงคำ อำเภอจุน อำเภอปง เป็นต้น ในช่วงเวลานี้มีเกษตรกรปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอีก 1,045 คน มีพื้นที่ปลูก 5,263 ไร่ (ตาราง 3.1 และ 3.2 และ รูป 3.4)

หลังปี พ.ศ. 2546 เกษตรกรมีความต้องการปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้น มีทั้งเกษตรกรที่ซื้อต้นกล้ายางพารามาปลูกเองและที่สมัครเข้าร่วม โครงการปลูกยางพารากับรัฐบาล ทำให้มีพื้นที่ปลูกยางพารากระจายอยู่ทุกตำบลของจังหวัด (รูป 3.5) ซึ่งจำนวนของเกษตรกรที่กรีดยางและพื้นที่ปลูกยางได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้เริ่มมีการมองหาพื้นที่เพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในภาคเหนือในอนาคตกจากนักธุรกิจ เพื่อเป็นตัวแทนในการรับซื้อยางแผ่นจากเกษตรกรและส่งขายไปยังประเทศจีน

สำหรับการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพาราในบ้านน้ำมินและบ้านสาพบว่ามีลักษณะที่เหมือนกันคือ การปลูกยางพาราของเกษตรกรเริ่มปลูกในปี พ.ศ. 2544 และมีจำนวนเกษตรกรที่ปลูกเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉพาะปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนเกษตรกรปลูกมากกว่าทุกปี เนื่องจากนโยบายการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราของรัฐบาล อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมโครงการปลูกยางพาราของรัฐบาล เกษตรกรบ้านสาสมัครเข้าร่วม 19 คน ในขณะที่บ้านน้ำมินไม่มีเกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการ

ตาราง 3.1 จำนวนเกษตรกรที่ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

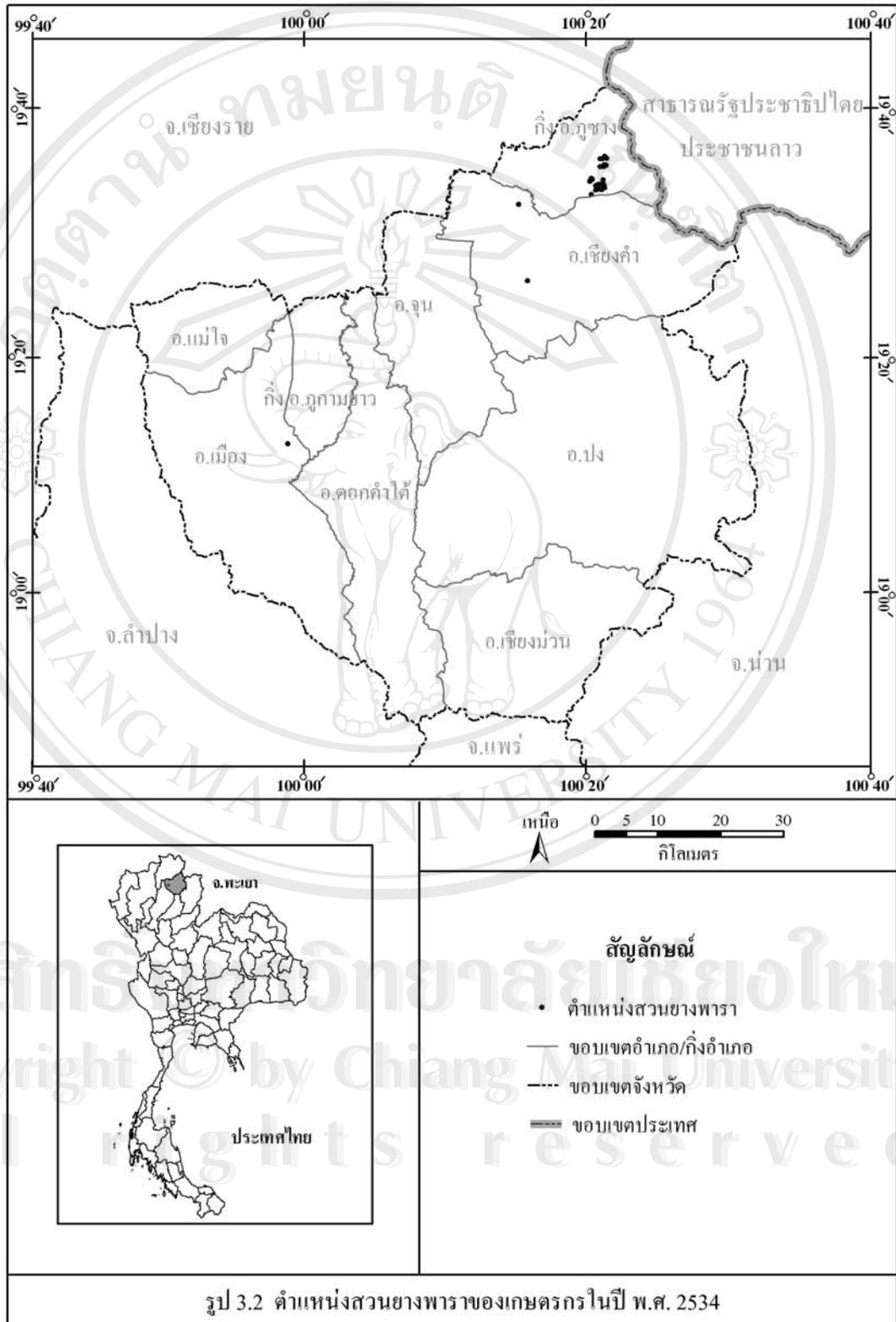
อำเภอ	จำนวนเกษตรกรที่ปลูกยางพารา (คน)													รวม
	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	
เมือง	1										6			7
แม่ใจ												11		11
ดอกคำใต้											19			19
จุน											6	74		80
ปง											29			29
เชียงคำ	2								1		41	48	328	420
เชียงม่วน														0
กิ่งอำเภอภูพานขาว											3			3
กิ่งอำเภอภูซาง	26	2	2		1		2	4	8	36	144	185	151	561
รวม	29	2	2	0	1	0	2	4	9	36	248	318	479	1,130

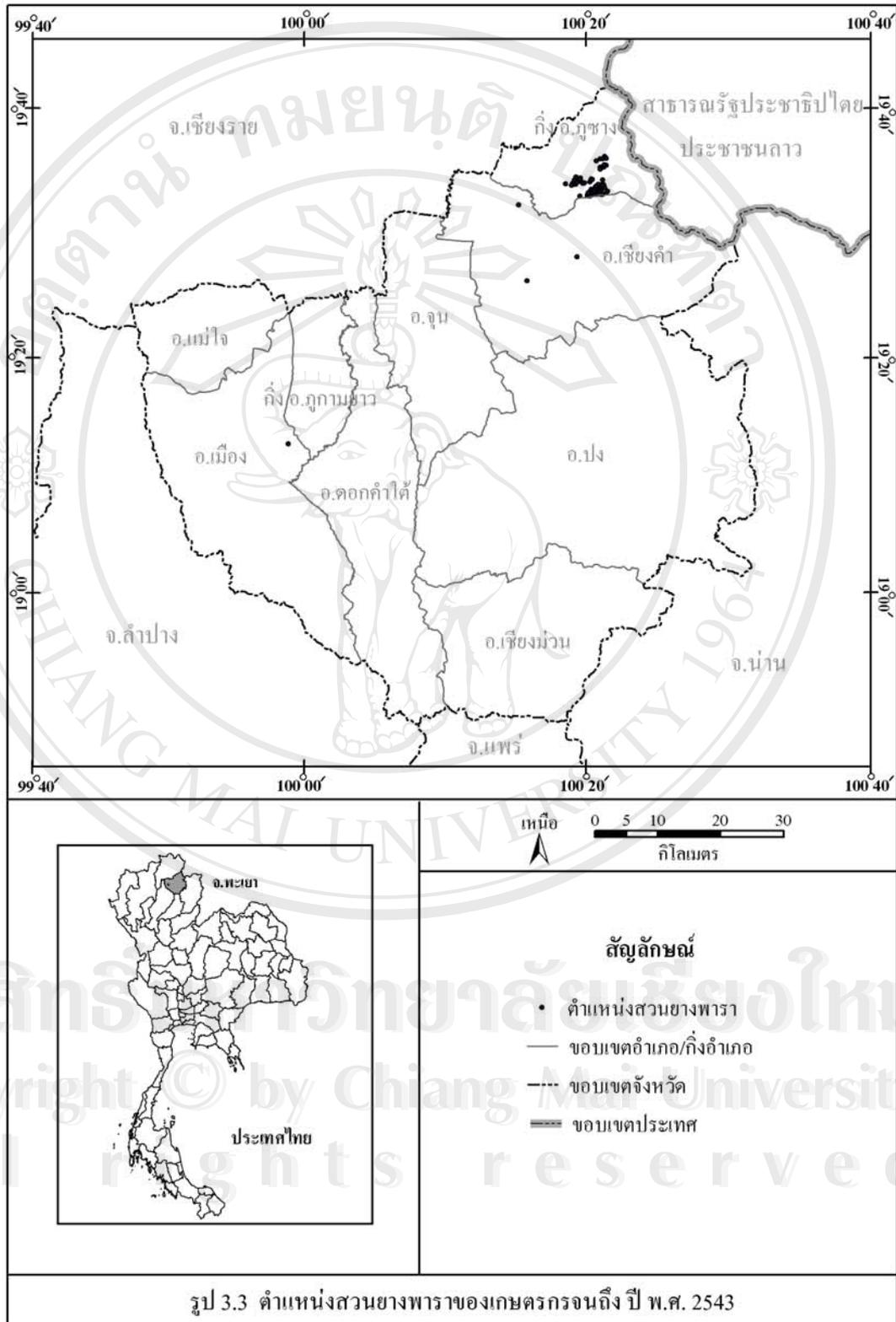
ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา, 2546.

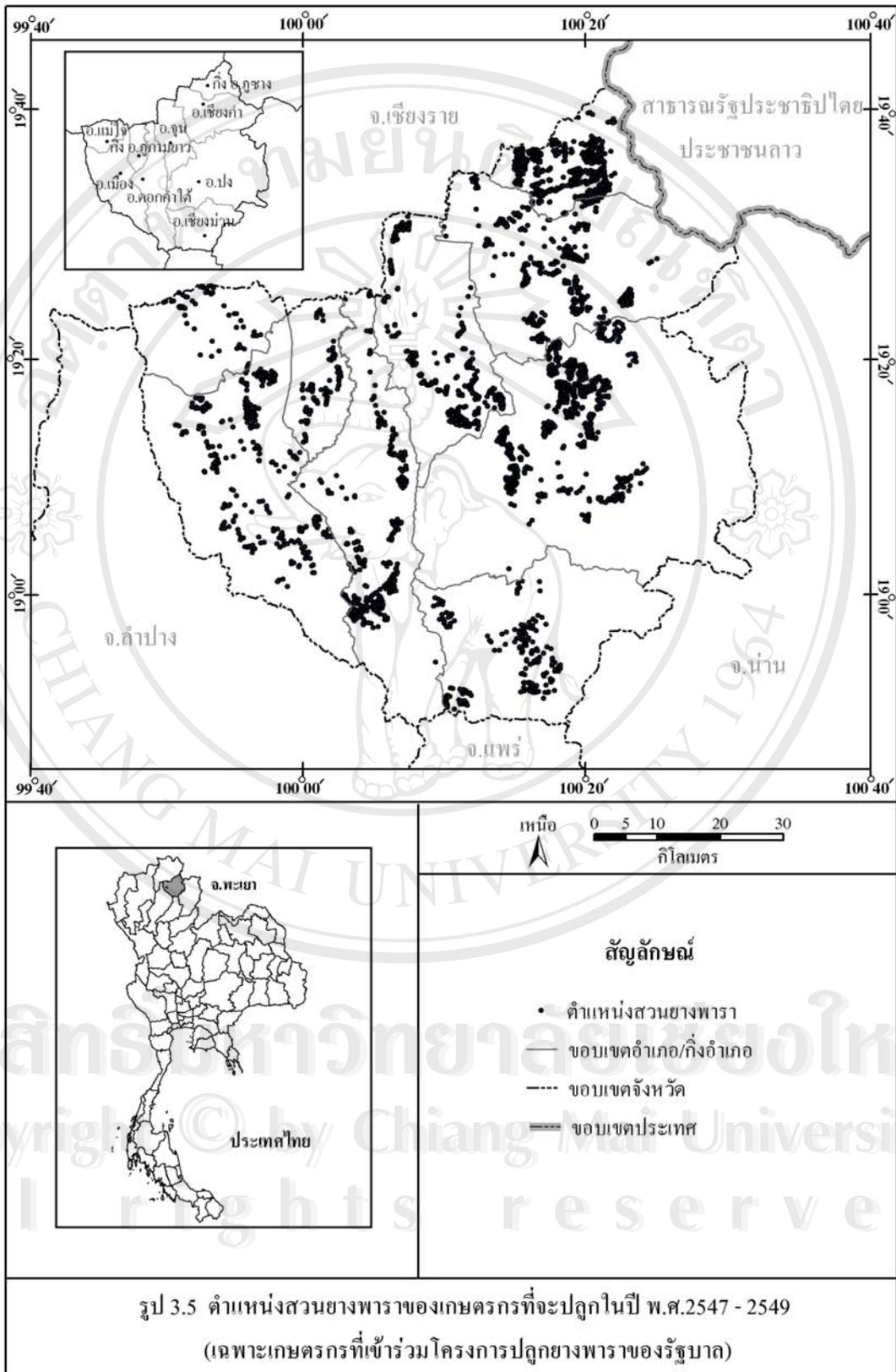
ตาราง 3.2 พื้นที่ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

อำเภอ	พื้นที่ปลูก (ไร่)													รวม
	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546	
เมือง	46										37			83
แม่ใจ												73		73
ดอกคำใต้											182			182
จุน											38	525		563
ปง											65			65
เชียงคำ	28									20	287	213	1,088	1,636
เชียงม่วน														0
กิ่งอำเภอภูพานขาว											46			46
กิ่งอำเภอภูซาง	245	18	9		10		24	31	47	261	751	1,034	924	3,354
รวม	319	18	9	0	10	0	24	31	67	261	1,406	1,845	2,012	6,002

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดพะเยา, 2546.

3.5 ปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพารา

การศึกษาในเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพารานั้น ได้กำหนดปัจจัยที่มีการรวบรวมข้อมูลมาจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ และการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการปลูกยางพาราของเกษตรกรไว้ 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม/วัฒนธรรม การติดต่อสื่อสาร การเมือง/องค์กรการแพร่กระจาย และคุณลักษณะของยางพารา เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของแต่ละตัวแปรในปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับและไม่ยอมรับการปลูกยางพาราของเกษตรกร ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ต่อการแพร่กระจายของตำแหน่งพื้นที่ปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

3.5.1 ปัจจัยที่สนับสนุนการแพร่กระจาย

ปัจจัยที่สนับสนุนที่ทำให้เกษตรกรมีการยอมรับและตัดสินใจปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยาซึ่งจะมีผลต่ออัตราการแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพาราว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจ ดังนี้

1) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจถือว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดของเกษตรกรที่ทำให้เกิดการยอมรับการปลูกยางพารา คือ การมีราคาตกต่ำของผลผลิตพืชชนิดอื่นๆ เช่น ข้าวโพด ฝ้าย หอมแดง และกระเทียม เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้แก่เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไปปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้น ความคาดหวังว่าจะมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นกว่าการปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น ลำไย ลิ้นจี่ และมะม่วง ก็มีความสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเลือกปลูกยางพารา เพราะการเห็นตัวอย่างมาจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการขายยางแผ่นให้กับพ่อค้าและสามารถนำเงินมาใช้หนี้สินให้หมดลงไปได้ นอกจากการคาดหวังในเรื่องของรายได้ของเกษตรกรแล้ว เรื่องการมีตลาดรองรับซึ่งจะทำให้ราคายางพาราไม่ตกต่ำแม้ว่าจะมีการผลิตยางแผ่นเป็นจำนวนมากจากเกษตรกรที่ปลูกยางพาราอยู่ในปัจจุบัน ความมั่นใจในการส่งยางพาราไปขายที่ประเทศจีนซึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่สุดในเอเชียและมีปริมาณการนำเข้าเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี ช่วยสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรในการยอมรับในการปลูกยางพารา นอกจากนั้นในจังหวัดพะเยามีสถาบันการเงินหลายแห่งที่ต้องการให้เงินกู้ยืมแก่เกษตรกรเพื่อนำมาลงทุนปลูกยางพารา เช่น ธกส. สหกรณ์การเกษตร นิคมสหกรณ์ และนายทุนในหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละสถาบันก็จะมีข้อกำหนด หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกู้ยืมและการผ่อนชำระที่แตกต่างกันไป เป็นโอกาสให้เกษตรกรมีทางเลือกมากขึ้นในการนำเงินมาใช้ลงทุนให้ตรงตามความต้องการของตัวเอง สำหรับชาวบ้านที่มีอาชีพหลัก เช่น รับราชการ ค้าขาย และรับเหมาก่อสร้าง แต่ต้องการมีอาชีพเสริมที่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นก็สามารถเลือกการปลูกยางพาราได้ โดย

การใช้แรงงานรับจ้างในพื้นที่ เพราะมีอัตราค่าจ้างค่อนข้างต่ำ (วันละ 100 -120 บาท) สำหรับในการจัดการทุกขั้นตอนของการปลูกยางพาราเช่น การขุดหลุม ปลูก ตัดหญ้า ใส่ปุ๋ย การกรีด และทำยางแผ่น เพราะนายจ้างไม่ต้องใช้เวลาเข้ามาจัดการด้วยตัวเอง แต่ต้องมีความรู้ในเรื่องยางพาราเพราะจะทำให้สามารถจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพด้วย นอกจากนี้ การจ้างแรงงานยังไม่ต้องใช้แรงงานคืนให้กับเกษตรกรคนอื่นๆ ด้วย ในขณะที่การแลกเปลี่ยนแรงงานแบบการเอามื้อนั้น เป็นเหตุผลหนึ่งในการเลือกปลูกยางพาราของเกษตรกร เพราะจะช่วยประหยัดต้นทุนในการจ้างแรงงาน ในอนาคตการเปิดกรีดยางพาราของเกษตรกรจะช่วยให้มีการใช้แรงงานเพิ่มมากขึ้น ทำให้ช่วยลดปัญหาการว่างงาน และการอพยพแรงงานเข้าไปทำงานในเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาเสียดินและอาชญากรรมในสังคม

2) ปัจจัยทางด้านกายภาพ

ความต้องการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ เพื่อให้ได้พื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งต้นน้ำ มีความสำคัญต่อการเลือกปลูกยางพาราของเกษตรกร เนื่องจากหลายพื้นที่ในจังหวัดพะเยามีสภาพเป็นพื้นที่ว่างเปล่าบนภูเขา ซึ่งจะมีผลต่อการขาดแคลนแหล่งน้ำและความชุ่มชื้นในการทำเกษตรกรรมมากขึ้นในฤดูแล้ง หากป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์จะสามารถช่วยบรรเทาความแห้งแล้งในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ยางพารายังต้องการความเหมาะสมทางกายภาพในการเจริญเติบโต เนื้อดินที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราได้แก่ ดินร่วนปนเหนียว และดินร่วนปนทราย ในขณะที่ดินลูกรังก็สามารถใช้ปลูกยางพาราได้ ซึ่งในจังหวัดพะเยามีชนิดของเนื้อดินที่สามารถปลูกยางพาราได้ในทุกพื้นที่ นอกจากนี้การปลูกยางพาราของเกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกตามเชิงเขาและลาดเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีน้ำท่วมขังและมีระดับของน้ำใต้ดินลึกมากกว่า 1 เมตรลงไป ซึ่งจะไม่มีปัญหาที่ทำให้รากของต้นยางพาราจมอยู่ในน้ำเป็นเวลานาน เพราะจะทำให้ต้นยางตายได้ ในขณะที่พื้นที่ราบส่วนใหญ่ในจังหวัดจะใช้ทำนาข้าวเนื่องจากเป็นพื้นที่น้ำท่วมขัง นอกจากนี้ความลาดชันที่เหมาะสมในการปลูกยางพารา คือ ต่ำกว่า 15 องศา ถ้าความลาดชันมากกว่า 15 องศา แต่ไม่เกิน 30 องศา ก็สามารถปลูกยางพาราได้แต่ต้องปรับพื้นที่ให้เป็นแบบขั้นบันได เพราะจะทำให้มีความสะดวกในการตัดหญ้า ใส่ปุ๋ย กรีดและเก็บน้ำยาง มากกว่าการไม่ปรับพื้นที่ ส่วนความลาดชันตั้งแต่ 30 องศา ขึ้นไป เจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่แนะนำให้ปลูกยางพารา เพราะจะมีอัตราการชะล้างของหน้าดินสูง การใส่ปุ๋ยไม่ได้ประสิทธิภาพและยังเสี่ยงต่อการโคลนล้มง่ายของต้นยางพาราจากดินถล่มสำหรับความลาดชันในจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงไม่เกิน 15 องศา คิดเป็นร้อยละ 68.44 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมมากในการปลูกยางพารา

3) ปัจจัยทางด้านคุณลักษณะของยางพารา

การยอมรับของเกษตรกรในการปลูกยางพาราส่วนหนึ่งมาจากคุณลักษณะของยางพารา ซึ่งมีความแตกต่างจากพืชชนิดอื่น คือผลผลิตของยางพารายังสามารถนำมาขายได้ทุกอย่าง ได้แก่ เมล็ดขายให้แก่พ่อค้า เพื่อนำไปใช้เพาะต้นกล้าคิดดา ใบยางนำมาแฉะสารเคมีและข้อมสี เพื่อทำเป็น ของที่ระลึกส่งขาย เมื่อยางมีอายุมากเริ่มให้น้ำยางน้อยสามารถตัดขายไม่ยาง เพื่อใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ และเศษยางที่เกาะอยู่ตามถ้วยและฟิวคินก็สามารถนำมาขายได้ กิโลกรัมละ 20 บาท นอกจากนั้นยังสามารถเก็บผลผลิตไว้ได้นาน ไม่มีการเน่าเสีย ซึ่งสามารถเก็บรวบรวมยางแผ่นให้ได้จำนวนมาก แล้วก็ขายได้ โดยคุณภาพของผลผลิตไม่ลดลง ในขณะที่พืชแซมปลูกยางพาราในช่วง 3 ปีแรก คือ ต้นยางมีอายุ 1 – 3 ปี สามารถปลูกพืชอื่นแซมระหว่างแถวได้ เช่น ถั่วลิสง ข้าวโพด สับปะรด กระเทียม เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างรายได้ก่อนที่จะมีการเปิดกรีดยางในปีที่ 7 โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ไม่แนะนำให้เกษตรกรปลูกพืชแซมต้นยางพาราหลังปีที่ 3 เพราะว่ต้นยางพาราจะเริ่มมีใบคลุมเต็ม พื้นที่ทำให้ไม่มีแสงแดดส่องลงมาให้กับพืชที่ปลูกอยู่ด้านล่างเพื่อใช้ในการสังเคราะห์แสง นอกจากนั้นรากของต้นยางพาราก็จะมีการแผ่ขยายไปตามผิวดินซึ่งจะทำให้เกิดการแย่งอาหารจาก พืชที่ปลูกอยู่ ทำให้ต้นยางเจริญเติบโตได้ช้า ในขณะที่การเตรียมดินหรือไถพรวนของทำให้รากต้น ยางพาราเสียหายได้ และการดูแลรักษาต้นยางพารายังสามารถทำได้ง่าย โดยการระวังไฟฟ้า ใส่ปุ๋ยปี ละ 2 ครั้ง และคอยตัดแต่งกิ่งให้ต้นยางเจริญเติบโตได้สูงขึ้น ไม่ต้องมีการใส่ฮอร์โมน สารเร่ง และ ควบคุมปริมาณน้ำเหมือนกับลำไยและลิ้นจี่ ซึ่งมีขึ้นตอนยุ่งยาก นอกจากนั้นยางพารายังมีโรคและ แมลงน้อยกว่าด้วย

4) ปัจจัยทางการเมือง/องค์กรการแพร่กระจาย

ก่อนที่รัฐบาลจะมีการประกาศขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคเหนือ พบว่าตั้งแต่ 2534 – 2544 มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนเกษตรกรที่ปลูกยางพาราในแต่ละปีน้อยมากซึ่งบางปีก็ไม่มี การปลูก ยางพารา แต่หลังจากการประกาศอย่างไม่เป็นทางการในปี พ.ศ. 2545 ทำให้จำนวนเกษตรกรที่ปลูก ยางพาราเพิ่มมากขึ้นและมีการกระจายของพื้นที่ปลูกยางพาราไปทั่วจังหวัด จากที่เคยกระจุกตัวอยู่ เฉพาะตำบลทุ่งกล้วย กิ่งอำเภอภูซางเท่านั้น ซึ่งทำให้ทราบว่านโยบายของรัฐบาลเป็นปัจจัยสำคัญที่ เป็นตัวกำหนดให้เกิดการแพร่กระจายของเกษตรกรที่ปลูกยางพาราเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นการ มีโครงการปลูกยางพาราของรัฐบาลยิ่งทำให้มีความต้องการปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้น ไปอีก นอกจากนั้นการก่อตั้งให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องยางพาราของรัฐบาล คือ ศูนย์ปฏิบัติการ สงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัดพะเยา ก็ทำให้สามารถส่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้าไปแนะนำและให้ ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่ได้มาก ส่งผลให้แนวโน้มให้การยอมรับและการแพร่กระจายของ เกษตรกรมีเพิ่มขึ้นด้วย

5) ปัจจัยทางด้านการติดต่อสื่อสาร

ความรู้ในเรื่องยางพาราที่เกษตรกรจะได้รับมากที่สุด คือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับยางพารา เพราะสามารถให้คำแนะนำและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปลูกยางพาราของเกษตรกรในขณะที่การติดต่อกับบุคคลอื่นภายนอก นอกเหนือจากเกษตรกรและชาวบ้านในชุมชนเดียวกันก็จะช่วยทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ใหม่อยู่เสมอ การติดตามข้อมูลข่าวสารจากวิทยุชุมชน โทรทัศน์ และหอกระจายข่าวในหมู่บ้านมีความสำคัญที่ทำให้เกษตรกรได้ทราบความเคลื่อนไหวของยางพารา การมีวิทยุชุมชนในท้องถิ่นทำให้ทราบข้อมูลทางการเกษตรในหมู่บ้าน เทคนิคและการจัดการอย่างถูกต้องในพืชหลายชนิดซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับเกษตรกร โดยเกษตรกรจะนำวิทยุติดตัวเข้าไปในสวนเสมอ โดยให้เหตุผลว่าเพื่อความบันเทิงและเปิดรับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ในขณะที่หลังจากกลับมาจากสวนก็จะเปิดดูข่าวโทรทัศน์โดยจะเปิดดูเป็นประจำทุกวัน ส่วนการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันก็ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นด้วย

6) ปัจจัยทางด้านสังคม/วัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นแรงผลักดันให้เกิดการยอมรับการปลูกยางพารามากขึ้น เช่น ความต้องการส่งลูกให้ไปเรียนหนังสือได้ในระดับที่สูง ต้องการให้คนภายในครอบครัวมีอาชีพที่สบายมากกว่าการไปทำงานรับจ้างเป็นรายวัน และความต้องการให้ลูกที่ไปทำงานที่อยู่ต่างพื้นที่ได้กลับมาอยู่บ้านเหมือนเดิม การทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่บ้านหรือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของชุมชน เช่น กลุ่มผู้ปลูกยางพารา กลุ่มพืชไร่ กลุ่มพืชสวน เป็นต้น จะทำให้เกษตรกรมีความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งมาจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างเกษตรกรด้วยกัน นอกจากนั้นการมีผู้นำชุมชนที่มีคุณสมบัติเป็นนักพัฒนา ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ๆ ที่จะทำให้ได้รับสิ่งที่ดีกว่าของเดิมและกล้าเสี่ยง จะทำให้เกิดการยอมรับยางพาราจากเกษตรกรในชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และการให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาในสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรเลือกปลูกยางพาราได้เช่นกัน

3.5.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจาย

การยอมรับที่ไม่ต่อเนื่องหรือการปฏิเสธการยอมรับการปลูกยางพาราของเกษตรกรเป็นอุปสรรคที่จะทำให้การแพร่กระจายของพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นไปอย่างล่าช้าหรือไม่เพิ่มขึ้น จำเป็นต้องมีการศึกษาหรือมีความเข้าใจ เพื่อทำการค้นหาวิธีการแก้ไขในการทำให้การแพร่กระจายดำเนินต่อไปในพื้นที่ ดังนี้

1) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

การแพร่กระจายของการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยาจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างมาก ถ้ากรมป่าไม้อนุญาตให้เช่าพื้นที่ปลูกยางบนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่เสื่อมโทรมได้ เนื่องจากเกษตรกรมีความต้องการปลูกยางพาราเป็นจำนวนมากแต่ไม่มีที่ดิน ทั้งที่ยังมีพื้นที่ว่างเปล่าบนภูเขาที่อยู่ใกล้บ้านและมีโอกาสที่จะสามารถเพิ่มรายได้จากการปลูกยางพาราได้เช่นเดียวกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่ปลูกบนที่ดินของตนเอง แต่การปฏิเสธหรือยังไม่มียุทธศาสตร์จากกรมป่าไม้ในเรื่องการอนุญาตให้เช่าพื้นที่ปลูกยาง เนื่องจากทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้เกรงว่าเกษตรกรจะมีการบุกรุกทำลายป่าไม้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งไม่ใช่พื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรมเดิม แต่จะเป็นพื้นที่ใหม่โดยเกษตรกรอาจจะแอบอ้างเพื่อขออนุญาตเช่าปลูกยางพารา เพราะขอบเขตของป่าอนุรักษ์มีพื้นที่กว้าง การตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนน้อยสามารถทำได้ยาก ในขณะที่เกษตรกรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงสามารถเข้าไปบุกรุกทำลายได้อยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับเงื่อนไขของการสมัครเข้าร่วมโครงการปลูกยางของรัฐบาลที่อนุญาตให้ผู้สมัครต้องมีหลักฐานที่ดิน เพราะถ้าเงื่อนไขไม่ได้กำหนดในเรื่องการมีหลักฐานที่ดินของเกษตรกร ก็จะเกิดการบุกรุกป่าไม้เพื่อนำมาใช้ปลูกยางพาราเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าเกษตรกรบางคนจะมีที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ไม่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และเป็นที่ดินที่ใช้ปลูกพืชมาแล้วหลายสิบปี เกษตรกรก็ไม่ตัดสินใจที่จะปลูกยางพารา เพราะกลัวว่าถ้าปลูกยางพาราจนสามารถจะกรีดยางได้แล้วจะมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาตรวจสอบและไม่อนุญาตให้กรีดยางหรือโค่นต้นยางได้ ความล่าช้าของการเข้ามาตรวจสอบที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ของเกษตรกรเพื่อขอเอกสารสิทธิ์ จากเจ้าหน้าที่สำนักที่ดินก็มีผลกระทบต่อความต้องการปลูกยางพาราของเกษตรกร แม้ว่าเกษตรกรจะมีปัจจัยการผลิตอื่นๆ พร้อมสำหรับการปลูกยางพาราแต่ก็ไม่กล้าที่จะตัดสินใจปลูก นอกจากนั้นการมีหนี้สินที่ยังค้างชำระของเกษตรกรที่มีการกู้ยืมครั้งก่อนทำให้เกษตรกรไม่ต้องการกู้เงินเพิ่มในการนำมาลงทุนปลูกยางพารา และยางพารายังมีต้นทุนการผลิตที่สูงซึ่งทำให้เกษตรกรบางคนไม่เลือกที่จะปลูก แม้ว่าในจังหวัดพะเยาจะมีสถาบันการเงินที่พร้อมให้เกษตรกรที่ปลูกยางพาราสามารถกู้ยืมได้ และการที่มีรายได้ดีจากการขายพืชชนิดเดิมก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ไม่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนไปปลูกยางพารา เนื่องจากเกษตรกรมีความพึงพอใจและไม่ต้องการที่จะเริ่มต้นปลูกยางพาราเพราะต้องใช้เวลามากกว่าจะเริ่มกรีดยางและขายผลผลิตได้

2) ปัจจัยด้านการเมือง/องค์กรการแพร่กระจาย

การมีโครงการปลูกยางของรัฐบาลนับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะต้องการช่วยเหลือเกษตรกรอย่างแท้จริง ในการเพิ่มรายได้ นอกจากนั้นยังทำให้มีการแพร่กระจายของพื้นที่เพาะปลูกและการยอมรับของเกษตรกรมากขึ้นด้วย แต่ระยะเวลาในการส่งมอบต้นกล้ายางพาราให้กับผู้มีคุณสมบัติครบตามเงื่อนไขอย่างล่าช้า ก็อาจทำให้เกษตรกรยกเลิกการรับต้นกล้ายางโดยไม่ได้แจ้งบอกให้ทาง

ศูนย์ฯทราบ ซึ่งมีผลทำให้จำนวนเกษตรกรที่จะยอมรับการปลูกยางพารามีลดลง มีเหตุผล 5 ข้อ จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกยางพาราของรัฐบาลถึงสาเหตุของการยกเลิกสัญญาการเข้าร่วมโครงการได้แก่ (1) เกษตรกรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นในต่างพื้นที่ เช่น เป็นคนงานก่อสร้างที่กรุงเทพฯ รับจ้างเย็บผ้าต่างจังหวัด ทำงานต่างประเทศ เป็นต้น (2) ที่ดินที่ใช้ร่วมโครงการมีการนำไปปลูกพืชชนิดอื่น เช่น สัก ลำไย มะม่วง เป็นต้น โดยได้ไปทำสัญญาเข้าร่วมโครงการปลูกพืชกับหน่วยงานอื่น เช่น นิคมสหกรณ์ หรือสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นต้น (3) ที่ดินมีการเปลี่ยนเจ้าของโดยการโอนมรดกให้กับลูกหรือขายให้กับคนอื่น (4) การสมัครเข้าร่วมโครงการโดยผู้เป็นบิดาหรือมารดา เพื่อต้องการให้ลูกทำในอนาคต แต่ลูกไม่ทำ เพราะไม่ชอบทำงานทางการเกษตร และ (5) เกษตรกรไม่สามารถกู้เงินได้ตามเงื่อนไขที่โครงการกำหนดได้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพราะมีหนี้สินติดค้างมาจากกองทุนหรือสถาบันการเงินอื่น ในขณะที่มีเกษตรกรหลายคนต้องการสมัครเข้าร่วมโครงการปลูกยางพาราของรัฐบาล แต่ที่ดินไม่อยู่ในเงื่อนไข คือ ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ก็ทำให้มีผลต่อการไม่ยอมรับการปลูกยางพาราได้เช่นกัน

3) ปัจจัยทางด้านคุณลักษณะของยางพารา

การปลูกยางพาราต้องใช้เวลาอันยาวนานกว่าจะสามารถกรีดน้ำยางได้ จากตัวเลขของกรมวิชาการเกษตรระบุว่า 6 ปี ก็สามารถเปิดกรีดยางได้ ซึ่งจะต้องมีความยาวรอบลำต้น 50 เซนติเมตร สูงจากผิวดิน 150 เซนติเมตร ในขณะที่จังหวัดพะเยายางพาราส่วนใหญ่ปลูกตามเชิงเขาและเป็นพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 300 เมตรขึ้นไป อาจจะมีผลต่อการเจริญเติบโตที่ล่าช้าจาก 6 ปี เป็น 6 ปีครึ่ง หรือ 7 ปี ขึ้นอยู่กับการดูแลของเกษตรกร โดยเฉพาะการใส่ปุ๋ยเพื่อให้ต้นยางมีการเจริญเติบโตที่เร็ว แม้ว่าในช่วง 3 ปีแรกของยางพาราจะสามารถปลูกพืชอื่นแซมระหว่างแถวซึ่งทำรายได้ไว้กับเกษตรกรได้ แต่หลังจากปีที่ 4 จนถึงปีที่ 6 หรือ 7 เกษตรกรต้องหางานอย่างทำ เช่น การรับจ้างต่างๆ ในหมู่บ้าน สำหรับเกษตรกรที่มีที่ดินสำหรับปลูกยางพาราอย่างเดียว แต่สำหรับเกษตรกรที่มีที่ดินมากและปลูกพืชหลายชนิดก็จะไม่มีปัญหา สำหรับเกษตรกรที่เปิดกรีดยางใหม่อาจมีปัญหายาก เพราะการกรีดที่ดีต้องใช้เวลาในการฝึก ซึ่งในช่วงแรกมีกรีดอาจไปปลูกเนื้อไม้ทำให้ได้น้ำยางน้อยและต้นยางมีโอกาสในการติดโรคซึ่งจะทำให้ต้นยางมีผิวไม่เรียบบนลำต้น ทำให้การกรีดยางเป็นไปได้ยากขึ้นในอนาคต เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องมีการเข้าฝึกอบรมการกรีดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เมื่อมีการเปิดรับสมัครและเรียนรู้จากเกษตรกรที่มีประสบการณ์

4) ปัจจัยทางด้านกายภาพ

ไฟป่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การไหลของน้ำยางเกิดอุดตัน ไม่สามารถให้น้ำยางและอาจทำให้ต้นยางพาราตายได้ ถ้าปริมาณไฟมีมาก ในฤดูแล้งเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ปลูกยางพาราจะ

เข้าไปนอนเฝ้าสวนในตอนกลางวัน เพราะมีโอกาสเกิดไฟป่าได้ง่าย เนื่องจากอากาศแห้งและต้นไม้
อื่นมีการผลัดใบทำให้เป็นเชื้อเพลิงได้เป็นอย่างดี ไม่เหมือนกับภาคใต้ที่มีอากาศชื้นทำให้เกิดไฟป่า
ได้ยาก แม้ว่ายางพาราจะมีความเหมาะสมที่สามารถนำมาปลูกในจังหวัดพะเยาได้ โดยการ
ปรับปรุงพันธุ์ให้ทนต่อความแห้งแล้งและสามารถปลูกได้บนพื้นที่ภูเขา แต่ปัญหาภัยแล้งในช่วง
เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมที่ติดต่อกันหลายเดือนอาจจะมีปัญหาต่อการเจริญเติบโตซ้ำและให้
น้ำขุ่นน้อยเช่นเดียวกับปัญหาภัยแล้งบางปีที่เกิดขึ้นในภาคใต้ จากข้อมูลของสถาบันวิจัยยาง ปี พ.ศ.
2545 ยางพาราสามารถเจริญเติบโตได้ในปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 1,250 มิลลิเมตรต่อปี แต่ใน
จังหวัดพะเยาบางปีก็มีปริมาณน้ำฝนน้อย บางปีก็มากซึ่งไม่มีความแน่นอนในแต่ละปีและอาจจะมี
ผลต่อการตายของต้นยางได้ ถ้ามีวิธีการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่น การปลูกพืชคลุมดินเพื่อลด
ระดับความชื้นที่จะสูญเสียไป และการให้น้ำสำหรับสวนของเกษตรกรที่อยู่ติดกับลำคลอง หนอง
หรืออ่างเก็บน้ำ

5) ปัจจัยทางการติดต่อสื่อสาร

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งจากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่บ้านสาและบ้านน้ำมิน พบว่า
เกษตรกรไม่มีความตื่นตัวที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่จากสื่ออื่นๆ นอกจากการสอบถามเกษตรกรด้วยกัน
บางครั้งเกษตรกรที่เริ่มปลูกยางพาราพร้อมกันและมีการเข้ารับการอบรมเหมือนกันก็ไม่ได้
หมายความว่า จะมีความรู้มากกว่าและให้คำแนะนำที่ถูกต้องได้ โดยบางครั้งการได้คำแนะนำที่ไม่ดี
จากเกษตรกรที่มีอคติต่อยางพาราก็อาจทำให้ตัดสินใจปฏิเสธการปลูกยางพาราก็ได้ อย่างไรก็ตาม
เกษตรกรชอบรอที่จะให้เจ้าหน้าที่การเกษตรเข้ามาแนะนำและป้อนข้อมูลให้โดยไม่ได้ค้นคว้าจาก
หนังสือหรือเอกสารอื่น แม้ว่าการฝึกอบรมโดยเจ้าหน้าที่บางครั้งมีการแจกคู่มือในการปลูก
ยางพาราที่ถูกต้องแต่เกษตรกรไม่เคยที่จะเปิดอ่านเพื่อศึกษาทำความเข้าใจ

6) ปัจจัยทางด้านสังคม/วัฒนธรรม

เกษตรกรในชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและมักจะมีการดำเนินชีวิตประจำวัน
ในแต่ละวันที่มีรูปแบบซ้ำๆกัน ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่จะมีผลกระทบต่อการค้า
ชีวิตปัจจุบัน การทำการเกษตรของจังหวัดพะเยาที่ผ่านมาในพืชทุกชนิดจะมีขั้นตอนการผลิตและ
การเก็บเกี่ยวในช่วงกลางวัน ในขณะที่ตอนเย็นและกลางคืนจะเป็นเวลาพักผ่อน เมื่อมีการแนะนำ
ให้ปลูกยางพาราที่ตรงกริดยางในช่วงเวลาเย็นหรือตอนกลางคืน ทำให้เกษตรกรต้องทบทวนและ
ตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นการส่งเสริมพืชบางชนิดของรัฐบาลหรือ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ทำอย่างไม่ต่อเนื่องคือ เข้ามาแนะนำให้ปลูกในช่วงแรกและไม่มาติดตาม
ผลงานซึ่งเกษตรกรที่ไม่มีความรู้ในการจัดการและปล่อยให้พืชต้องตายไปเช่น ความล้มเหลวของ

การลงทุน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกษตรกรบางคนยังไม่เชื่อว่าจะมีการส่งเสริมอย่างจริงจังและมองว่าการเข้ามาแนะนำของเจ้าหน้าที่หลอกลวงและทำให้เกิดการต่อต้านในที่สุด

3.6 การผลิตยางพาราในจังหวัดพะเยา

การปลูกยางพาราของเกษตรกรเริ่มต้นมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 ทำให้มีเกษตรกรบางคนสามารถกรีดยางและทำยางแผ่นขาย จากข้อมูลที่รวบรวมมาได้จากสำนักงานเกษตรจังหวัด พบว่ามีเกษตรกรที่สามารถกรีดยางพาราได้ 49 คน บนพื้นที่ 478 ไร่ และได้ทำการสอบถามข้อมูลการผลิตยางพาราจากเกษตรกรจำนวน 8 คน เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการนำเอาไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

1) แหล่งที่มาของข้อมูล

เกษตรกรที่กรีดยางพาราส่วนใหญ่อยู่ในตำบลทุ่งกล้วย เพราะเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเดิมซึ่งมี 4 หมู่บ้านในตำบล ได้แก่ บ้านทุ่งกล้วย บ้านงุ่น บ้านสา และบ้านหัวนา ทำการสอบถามข้อมูลจากเกษตรกรจำนวน 4 คน 1 คน 2 คน และ 1 คน ตามลำดับ โดยอายุของยางพาราอยู่ระหว่าง 6 – 13 ปี บนพื้นที่ปลูก 2 – 16 ไร่ การที่เกษตรกรตัดสินใจปลูกยางพารา เนื่องจากความต้องการปลูกพืชใหม่ที่ให้ผลตอบแทนมากกว่าการปลูกพืชเดิมที่มีราคาของผลผลิตตกต่ำ ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วลิสง ข้าวไร่ ฝ้าย ลำไย มะม่วง และมะขาม โดยการเข้ามาแนะนำของพ่อค้าและการมีประสบการณ์การทำงานในสวนยางพาราที่ภาคใต้ของเกษตรกรมาก่อน

2) การปลูกยางพารา

การปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยามีทั้งที่ปลูกอยู่บนพื้นที่ราบและพื้นที่ภูเขา โดยจะมีระยะการปลูกระหว่างแถวและต้นเท่ากับ 6x3 เมตร ซึ่งหลุมปลูกยางพาราจะมีขนาด 50x50x50 ลูกบาศก์เซนติเมตร รองก้นหลุมด้วยปุ๋ยหินฟอสเฟต 170 กรัมและปุ๋ยอินทรีย์ 5 กิโลกรัม บางครั้งอาจมีการรองด้วยใบยาสูบเพื่อป้องกันปลวกกัดกินรากต้นยาง และนำต้นกล้ายางพาราชำถุงขนาดยอด 1 – 2 นิ้วที่มีดินสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรค ไล่ลงไปหลุม แกะถุงออกแล้วนำดินกลบให้รอยต่อระหว่างรากกับตาอยู่ระดับปากหลุม พันธุ์ยางพาราที่นำมาปลูกในจังหวัดพะเยาเกือบทั้งหมดเป็นพันธุ์ RRIM 600 ในขณะที่เกษตรกรบางคนในบ้านทุ่งกล้วยปลูกยางพาราพันธุ์ RRIT 251 ซึ่งจะให้ผลผลิตมากกว่าพันธุ์ RRIM 600 แต่ปลูกได้เฉพาะบนพื้นที่ราบเท่านั้น นำมาปลูกบนพื้นที่ภูเขาไม่ได้เพราะมีรากต้นและกิ่งแตกหักง่าย หลังการปลูกหากต้นยางตายควรมีการปลูกซ่อมก่อนหมดฤดูฝนอย่างน้อย 2 เดือน และไม่ควรจะปลูกซ่อมเมื่อต้นยางมีอายุมากกว่า 2 ปีขึ้นไป เพราะจะทำให้ใบของต้นยางพาราที่มีอายุมากกว่าปกคลุมแสงแดดที่ส่องลงมาให้กับยางพาราต้นเล็กได้ยากซึ่งจะมีผลต่อการเจริญเติบโตซ้ำและทำให้ต้นเตี้ย นอกจากนี้ในช่วงฤดูแล้งควรมีการ

หาเศษพืชคลุมรอบโคนต้นยางให้ห่างจากต้นยางประมาณ 5 – 10 เซนติเมตร เพื่อเป็นการรักษาความชื้นในดิน แต่ก็ควรระวังมัดระวังในเรื่องไฟป่าด้วย เพราะเศษพืชที่แห้งสามารถเป็นเชื้อเพลิงได้ โดยเฉพาะการจุดไฟเผาไร่ของเกษตรกรที่มีลมมาเปลาไฟเข้ามาในสวนยางพารา จากการสอบถามเกษตรกรมีอยู่ 2 รายที่สวนยางพาราถูกไฟไหม้จำนวน 6 และ 8 ไร่ ซึ่งก็ต้องการลงทุนปลูกยางพาราใหม่ ในช่วงก่อนเข้าฤดูแล้งควรมีการทำแนวป้องกันไฟไว้เสมอและนำถ่านน้ำเข้าไปเตรียมไว้ในสวนยางเพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการเกิดไฟป่า นอกจากนั้นควรมีการตัดหญ้าในสวนยางพาราปีละ 1 – 2 ครั้งเพื่อเป็นการป้องกันไฟป่าด้วย ในช่วงยางพารามีอายุ 1 – 3 ปีถ้าไม่ได้ปลูกพืชแซมระหว่างแถวต้นยาง สามารถปลูกพืชคลุมดินซึ่งได้แก่พืชตระกูลถั่วต่างๆ เพื่อเป็นการป้องกันการสูญเสียน้ำและเป็นการเพิ่มธาตุอาหารในดิน โดยการปลูกเป็นแถวห่างจากต้นยางพาราด้านละ 1 – 1.5 เมตร สำหรับการใส่ปุ๋ยยางพาราจะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ปุ๋ยสำหรับยางก่อนกรี๊ดและหลังกรี๊ด ปุ๋ยยางพาราก่อนกรี๊ดเกษตรกรใช้สูตร 15-7-18 ใส่ต้นละ 50 กรัมใน 2 ปีแรกและใส่เพิ่มขึ้นปีละ 50 กรัม แต่หลังจากปีที่ 2 จนถึงกรี๊ดจะใส่ระหว่างแถว โดยจะใส่ 2 ครั้งต่อปีคือต้นและปลายฤดูฝน ในขณะที่ปุ๋ยยางพาราก่อนกรี๊ดที่กรมวิชาการเกษตรแนะนำให้ใช้คือ 20-10-12 ส่วนปุ๋ยยางพาราหลังกรี๊ดจะใส่ต้นละ 500 กรัม โดยการใส่ระหว่างแถวปีละ 2 ครั้งเหมือนกันและจะมีอัตราคงที่ในทุกๆ ปี สูตรปุ๋ยที่ใช้คือ 18-4-5 หรือ 18-6-5 แต่ที่กรมวิชาการเกษตรแนะนำคือ 30-5-18 วิธีการใส่ปุ๋ยของเกษตรกรมีความแตกต่างกันไป บางคนก็ขุดหลุมรอบต้น 2 – 3 หลุม ใส่ปุ๋ยแล้วกลบ หว่านบนผิวดินระหว่างแถวแต่ไม่กลบ หรือสับดินเป็นชั้นๆ ระหว่างแถวแล้วใส่ปุ๋ยซึ่งแล้วแต่ความเหมาะสมของพื้นที่และประสบการณ์ของเกษตรกร

3) การกรี๊ดยางพารา

การกรี๊ดยางพาราในจังหวัดพะเยา 1 ปีสามารถกรี๊ดได้ โดยเฉลี่ย 180 วัน โดยกรี๊ดเดือนละ 20 วัน แต่จะหยุดกรี๊ดปีละประมาณ 2 เดือน ได้แก่ ปลายเดือนมกราคมถึงปลายเดือนมีนาคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ถึงต้นเดือนเมษายน เพราะว่าเป็นช่วงที่ต้นยางผลัดใบ ถ้ากรี๊ดน้ำยางจะออกน้อยและอาจจะทำให้ต้นยางตายได้ โดยใช้ระบบการกรี๊ด 2 วันเว้น 1 วัน ถ้าวันไหนเกษตรกรมีธุระหรือฝนตกติดต่อกันหลายวันก็จะกรี๊ด 3 วันเว้น 1 วัน หรือ 2 วันเว้น 2 วัน แล้วแต่ความเหมาะสมของเกษตรกร ในขณะที่เกษตรกรบางคนก็เริ่มกรี๊ดในปีแรกจะกรี๊ดวันเว้นวัน พอเริ่มเข้าปีที่ 2 ก็จะกรี๊ด 2 วันเว้น 1 วัน ในแต่ละฤดูเกษตรกรจะกรี๊ดยางพาราในช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้แก่ ในฤดูหนาวจะกรี๊ดช่วงเวลาประมาณ 19.00 – 20.00 นาฬิกา ฤดูร้อนจะกรี๊ดช่วงเวลาประมาณ 24.00 – 02.00 นาฬิกา ส่วนในฤดูฝนจะกรี๊ดเหมือนฤดูร้อนเป็นหลัก แต่ถ้ามีฝนตกก็จะเลือกกรี๊ดเวลาที่ฝนหยุดตก ส่วนหน้ากรี๊ดของต้นยางพาราเกษตรกรส่วนใหญ่จะแบ่งกรี๊ด 2 หน้าในขณะที่เกษตรกรบางคนที่มีต้นยางขนาดใหญ่ มีความยาวรอบลำต้นที่วัดสูงจากพื้นดิน 150 เซนติเมตร มากกว่า 50

เซนติเมตร ก็จะแบ่งกรีต 3 หน้า เพื่อเป็นการประหยัดหน้ายาง สำหรับความเร็วในการกรีตยางพาราของเกษตรกรจะอยู่ที่ 500 – 600 ต้นต่อคนต่อวัน ขึ้นอยู่กับความชำนาญของเกษตรกร ส่วนปริมาณน้ำยางที่กรีตได้ต่อไร่ต่อวันมีจำนวน 4 – 9 ลิตร (น้ำยาง 1 ลิตร มีน้ำหนักประมาณ 200 – 300 กรัม) ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษาของเจ้าของสวนยาง โดยน้ำยาง 3 ลิตรสามารถผลิตยางได้ 1 แผ่น ที่มีน้ำหนักมาตรฐาน 1 กิโลกรัม

4) ต้นทุนและการผลิตยางพารา

ต้นทุนการผลิตยางแผ่นจากการสอบถามของเกษตรกร พบว่าจะมีต้นทุน 10 – 12 บาทต่อยาง 1 แผ่นซึ่งใช้แรงงานภายในครอบครัวในขณะที่การทำยางแผ่นโดยการจ้างกรีตต้นทุนจะเพิ่มขึ้น 10 – 15 บาทเป็น 20 – 27 บาท (ราคาขายแผ่นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2546 กิโลกรัมละ 40 บาท) การทำยางแผ่นโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวและแรงงานรับจ้างจะมีกำไรเท่ากับ 13 – 20 บาทนอกจากนั้นการร่วมทุนของ 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ยังตั้งราคาซื้อขายยางพาราทั่วประเทศ ถ้ามีราคาขายต่ำกว่า 30 บาทต่อกิโลกรัม การกรีตยางและทำยางแผ่นของเกษตรกรเป็นแรงงานภายในครอบครัวส่วนใหญ่ จากการสอบถามเกษตรกร 8 ราย พบว่าใช้แรงงานภายในครอบครัว 5 รายอีก 3 รายใช้แรงงานรับจ้างในอัตราส่วน 50/50 (เจ้าของสวน / แรงงาน) แต่ก็มีเกษตรกรที่จ้างโดยใช้อัตราส่วน 60/40 หรือจ้างกรีต 3,500 บาทต่อเดือนซึ่งมีจำนวนไม่มากในขณะที่ความสัมพันธ์ภายในเครือญาติ เช่น พี่-น้อง พ่อ-ลูก อาจจะมีอัตราจ้างที่แตกต่างกันไป เช่น 30/70 40/60 เป็นต้น การขายยางแผ่นของเกษตรกรจะขึ้นอยู่กับความต้องการ ว่ายางแผ่นมีจำนวนมากเพียงพอที่จะขายหรือยัง มีความจำเป็นต้องรีบขายหรือไม่ หรือจะเก็บไว้ขายตอนที่ยังมีราคาสูง โดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรจะขายเดือนละ 1 – 2 ครั้ง โดยจะขายเฉพาะยางแผ่นและเศษยางเท่านั้น ซึ่งยังไม่มีการขายน้ำยางสดเหมือนภาคอื่นๆ เมื่อเกษตรกรต้องการขายยางแผ่นก็จะโทรศัพท์ติดต่อให้พ่อค้ามารับซื้อ โดยเกษตรกรจะเลือกว่าพ่อค้าคนไหนให้ราคาดี ความเป็นธรรมในการรับซื้อ หรือมีบริการสนับสนุนในเรื่องปัจจัยการผลิตที่ทำให้เกษตรกรพึงพอใจ เช่น มีเงินกู้ค่าปุ๋ยเบิกเงินล่วงหน้าได้ เป็นต้น เกษตรกรแต่ละคนไม่จำเป็นต้องขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนเดียวกัน เพราะปัจจุบันมีพ่อค้า 4 รายเข้ามารับซื้อยางแผ่นจากเกษตรกรแตกต่างจากในอดีตที่มีเพียง 1 ราย ซึ่งถือว่าเป็นการรับซื้อที่ผูกขาด เกษตรกรสามารถผลิตยางแผ่นได้ 1 – 3 แผ่นต่อไร่ต่อวัน ซึ่งจากข้อมูลการขายยางพาราเฉลี่ยของเกษตรกรในปี พ.ศ. 2546 – 2547 เกษตรกรมีรายได้จากการขายยางแผ่น 1,415 บาทต่อไร่ต่อเดือนและมีผลตอบแทนเท่ากับ 1,100 บาท และ 707 บาทต่อไร่ต่อเดือนจากการใช้แรงงานในครัวเรือนและแรงงานรับจ้าง

5) ปัญหาและข้อเสนอแนะ

การทำยางแผ่นของเกษตรกรบางคนยังไม่มีคุณภาพ ยางแผ่นมีผิวไม่เรียบและมีผิวลาย ทำให้ขายได้ราคาไม่ดี เนื่องจากการขาดประสบการณ์โดยเฉพาะเกษตรกรที่เริ่มกรี๊ดได้ 1 – 2 ปี ในขณะที่เกษตรกรที่ทำยางแผ่นมานานจะมีคุณภาพมากกว่า นอกจากนั้นสวนยางพารายังพบปัญหาเปลือกถลอกที่ทำให้ไม่สามารถกรี๊ดยางได้หรือกรี๊ดแล้วน้ำยางไม่ไหล การรับซื้อราคายางพาราที่ไม่เป็นธรรมของพ่อค้าบางคนที่จะปิดเศษน้ำหนักของยางแผ่นเมื่อชั่งขาย การรับซื้อยางแผ่นแบบคละรวมหรือที่เรียกว่า ยางคุณภาพ 3 ทำให้เกษตรกรที่ทำยางแผ่นดีได้มาตรฐานไม่พอใจในราคาซื้อขาย เพราะต้องการราคายางที่มากกว่ายางคุณภาพ 3 ได้แก่ ยางคุณภาพ 1 และ 2 นอกจากนั้นยังมีการหักค่าขนส่ง 2 บาทต่อยางแผ่น 1 กิโลกรัม ในขณะที่เกษตรกรบางกลุ่มคิดว่าพ่อค้าให้ความสำคัญในการรับซื้อยางแผ่น เพราะทำให้สะดวกไม่ต้องนำยางลงไปขายที่จังหวัดระยองและให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินกู้ยืม เกษตรกรต้องการให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการรับซื้อและก่อตั้งตลาดรับซื้อกลางภายในจังหวัด เพราะจะทำให้เกษตรกรได้รับราคาขายที่เป็นธรรมตามคุณภาพของยางแผ่น นอกจากนั้นยังต้องการให้รัฐบาลรักษาราคายางพาราให้คงที่หรือเพิ่มขึ้น ไม่ต่ำกว่า 50 บาทต่อกิโลกรัมและให้ลดราคาค่าปุ๋ยที่มีราคาสูงเพิ่มมากขึ้นทุกปี

3.7 สรุป

ในบทนี้ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายของยางพาราในจังหวัดพะเยา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากโครงการอีสานเขียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการนำต้นกล้ายางพาราเข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรจากกลุ่มนักธุรกิจภาคใต้ ทำให้เกิดรูปแบบการแพร่กระจายในระดับจังหวัดและระดับหมู่บ้านเป็นแบบสุม แต่ต้องอาศัยระยะเวลาช่วงหนึ่งที่จะทำให้เกิดการยอมรับจากเกษตรกร ซึ่งทำให้การแพร่กระจายขาดการต่อเนื่องในทุกๆปี เพราะยางพาราเป็นพืชใหม่ที่เกษตรกรยังไม่กล้าตัดสินใจที่จะปลูกโดยทันที ต้องรอให้มีคนปลูกและประสบความสำเร็จก่อนจึงจะเริ่มต้นปลูกตาม ซึ่งทำให้สามารถแบ่งลักษณะของการแพร่กระจายออกเป็น 4 ช่วง คือ ปี พ.ศ. 2534 เป็นช่วงเริ่มแรกของการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2535 – 2543 เป็นช่วงที่มีการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราอย่างมาก เนื่องจากไม่ค่อยมีเกษตรกรยอมรับ ปี พ.ศ. 2544 – 2546 เป็นช่วงที่มีการขยายตัวของปลูกยางพาราอย่างมาก จากการประกาศให้จังหวัดพะเยาอยู่ในเขตส่งเสริมการปลูกยางพารา และหลังปี พ.ศ. 2546 คาดว่าแนวโน้มของการปลูกยางพาราจะมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวของเกษตรกรจากนโยบายและโครงการส่งเสริมการปลูกยางพาราของรัฐบาล

การศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจาย พบว่า ปัจจัยหลักที่สนับสนุนการแพร่กระจายเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านกายภาพ เช่น ผลผลิตของ

พืชอื่นมีราคาตกต่ำ ความคาดหวังว่าจะมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นจากราคายางพาราในอนาคต และยางพาราช่วยฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่เสื่อมโทรม ส่วนปัจจัยหลักที่เป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านคุณลักษณะของยางพารา เช่น ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ เกษตรกรมีหนี้สินค้างชำระ และยางพาราใช้เวลารอนานในการให้ผลผลิต สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายการปลูกยางพาราของเกษตรกรสรุปได้ในตาราง 3.3

ตาราง 3.3 ปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการแพร่กระจายการปลูกยางพาราในจังหวัดพะเยา

ปัจจัย	สนับสนุน	อุปสรรค
กายภาพ	1) ช่วยฟื้นฟูสภาพป่าไม้ 2) ดินเหมาะสม 3) พื้นที่น้ำไม่ท่วมขัง 4) ระดับน้ำใต้ดินลึก 5) ความลาดชันเหมาะสม	1) ปัญหาภัยแล้งบางปี 2) ปัญหาไฟป่า
เศรษฐกิจ	1) ราคาต่อหน่วยสูง 2) มีตลาดรองรับ 3) ราคาพืชอื่นตกต่ำ 4) มีสถาบันกู้ยืมเพียงพอ 5) แรงงานถูก	1) เช่าที่ดินบนพื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรมไม่ได้ 2) ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ 3) มีหนี้สินค้างชำระ
สังคม/วัฒนธรรม	1) การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน 2) ครอบครัวสนับสนุน 3) เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส	1) ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต 2) การส่งเสริมไม่แท้จริงของเจ้าหน้าที่
การติดต่อสื่อสาร	1) ติดตามข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุ และหอกระจายข่าว 2) เจ้าหน้าที่	1) ไม่มีความตื่นตัวเปิดรับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ
การเมือง/องค์กรการแพร่กระจาย	1) นโยบายขยายพื้นที่ปลูกยางของรัฐบาล	1) ความล่าช้าของกระบวนการราชการ
คุณลักษณะของยางพารา	1) ผลผลิตไม่เน่าเสีย 2) ผลผลิตจากต้นยางพาราสามารถขายได้ทุกอย่าง 3) มีโรคและแมลงรบกวนน้อย 4) ปลูกพืชแซมได้	1) รอนานกว่าจะกรีดยางพารา 2) ปลูกพืชแซมไม่ได้ตั้งแต่ปีที่ 4 จนถึงเปิดกรีด ทำให้ไม่มีงานทำและมีเงินเพียงพอใช้จ่าย 3) การกรีดยางทำได้ยาก